

Elokuva- ja TV- alan kriisi

KÄSIKIRJOITTAJIEN SELVIYTYMISKEINOT

Hyppy tyhjyyteen vai uusi mahdollisuus?

Raportti

Kirsi Vikman

kirsi.vikman@dramapen.se

+46735955664

10.3. 2025

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	4
2. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	6
2.1 Käsikirjoittajan ura aikajanalla - suhde työhön	6
2.2 Käsikirjoittaminen pohjautuu näkökulmien vaihtoon	9
2.3 Ratkaisukeskeinen työtapa pähkinänkuoressa	11
2.4 Haastateltavat	12
3. MENNYT URA: ”KAADU 7 KERTAA. NOUSE YLÖS KAHDEKSAN!”	13
3.1 En ole esteratsastaja vaan käsikirjoittaja	13
3.2 Katsaus aikajanaan: Hyvät käännekohdat	15
3.3 Selviytymiskeinot aiemmissa haasteissa ja vastoinkäymisissä	18
3.4 Käsikirjoittajan ammatti vaatii vahvaa selviytymiskykyä	21
3.5 Pystyvyysusko luovassa työssä	23
3.6 Käsikirjoittajien kyvyt, vahvuudet ja voimavarat	24
4. ELOKUVA- JA TV-ALAN KRIISI: HYPPY TYHJÄN PÄÄLLE	27
4.1 Huoli asteikolla: Keskiarvo 8	28
4.2 Usko ammatillisen tarinan jatkumiseen	30

4.3 Käsikirjoittajien ratkaisukeinot	32
4.4 Kriisin myönteiset puolet	35
4.5 Voimaannuttavat ja suojaavat tekijät	36
4.6 Mitään kaoottista ei ole vielä tapahtunut?	38
5. SILTA TULEVAISUUTEEN	40
5.1 Ihmekysymys	41
5.2 Kohti uutta aamua	41
5.3 Arvojen merkitys	44
5.4 Kyvyt ja kokemukset on erotettava toisistaan	45
5.5 Vaatimus: Kohti parempia sopimuksia	46
5.6 Kohti parempaa ja tasa-arvoisempaa yhteistyötä	48
6. KÄSIKIRJOITTAJIEN TSEMPIT KOLLEGOILLE	50
7. LOPPUPOHDINTA	51
LÄHTEET	55

1. JOHDANTO

Helmikuussa 2024 Göteborgin elokuvajuhlien yhteydessä järjestetyssä TV Drama Vision -tapahtumassa keskusteltiin TV- ja elokuva-alan huolestuttavasta tilanteesta.

Paneelikeskusteluissa nostettiin esiin keinoja, joilla alaa voitaisiin elvyttää. Edessä olisi rajuja säästötoimenpiteitä, riskinoton minimointia ja tuotantojen vähentämistä minimiin. Käsikirjoitukset kilpailisivat keskenään entistä tiukempien valintakriteerien puristuksessa. Tunnelmaa kannatteli ”angstinen” optimismi me-hengessä - yhdessä selvittäisiin.

Aikaisempina vuosina TV-kanavat ja streamauspalvelut olivat tuottaneet sisältöä lähes liukuhihnalta niiden kilpaillessa keskenään, mutta nyt korostettiin kansainvälisen yhteistyön merkitystä. Silti juuri kukaan ei maininnut käsikirjoittajia vaan huomio keskittyi yksinomaan tuotantoyhtiöiden ja kanavien selviytymiseen. Aloin pohtimaan, miten ankara kilpailu ja tiukat sisältökriteerit tulisivat vaikuttamaan käsikirjoittajan toimijuuteen.

Paine alalla on aina ollut kova, mutta nyt käsikirjoittajat joutuisivat työskentelemään oman olemassaolonsa uhan alla. Pohdin, miten voisimme pitää kiinni luovuudestamme ja säilyttää rohkeutemme ja innovatiivisuutemme kriisiytyneessä tilanteessa. Luova työ vaatii vapautta, mutta epävarmuuden keskellä vapaus katoaa, ja pelko alkaa herkästi ohjata luovia päätöksiä. Luottamus omiin kykyihin ja mahdollisuuksiin voi horjua.

Kukaan puhujista ei nostanut esiin, kuinka paljon tuleva aika todennäköisesti vaatisi käsikirjoittajilta. Paneelikeskustelut valaisivat kuitenkin jotakin oleellista asemastamme: vaikka työpanoksemme on alalle keskeinen, olemme joukko, joka joutuu jatkuvasti taistelemaan näkyvyytemme puolesta.

Tämä raportti antaa puheenvuoron käsikirjoittajille.

Raportti pohjautuu syksyllä 2024 kirjoittamaani opinnäytetyöhön, jonka suoritin osana ratkaisukeskeisen lyhytterapeutin koulutustani (StepbyStep koulutukset) 2023-2025.

Raportin aihe on sama kuin opinnäytteessäni: käsikirjoittajien selviytymiskeinot elokuva- ja TV-alan kriisin aikana.

Käsikirjoittajan ammatti vaatii vahvaa tunneyhteyttä itseen ja resilienssiä. Koska ulkoisia suojaavia rakenteita ei ole, turva on rakennettava oman mielen sisälle. Mutta mitä mielen kerroksissa liikkuu silloin, kun elämä on tyhjän päällä? Selviytymisstrategioiden lisäksi pyrkimykseni on tutkia käsikirjoittajien kykyjä, vahvuuksia ja voimavaroja – ja myös, miten uran varrella koetut vastoinkäymiset ja kolhut ovat muovanneet heidän ammatillista identiteettiään ja käsityksiään omasta urastaan.

Olen haastatellut 13 suomalaista ja ruotsalaista käsikirjoittajaa selvittääkseni, miten he kokevat suhteensa alaan ja mahdollisuutensa toteuttaa itseään ammatissaan. Käytin haastatteluissa ratkaisukeskeisen työtavan menetelmiä. Koska haastateltavat ovat ammattimaisia tarinankertojia, tuntui luontevalta valita tarinallinen lähestymistapa.

Haastattelut rakentuvat draaman tapaan kolmeen näytökseen; aikajanelle, jonka alkupäässä on mennyt työura, keskellä tämän hetki (alan kriisi) ja loppupäässä toivottu "The End" - ikkuna tulevaisuuteen. Millaista tarinaa käsikirjoittajat kertovat itselleen? Tärkeää on myös pysähtyä haastateltavien uskomuksien ja tulkintojen äärelle. Mitä he ajattelevat vastoinkäymisistään - millainen on niiden valta?

Itseni kannalta lähestyn aihetta kahdesta näkökulmasta. Olen työskennellyt käsikirjoittajana yli 20 vuoden ajan. Mutta ratkaisukeskeisenä terapeuttina kuljen vielä oppijan saappaissa. Olen tietoinen siitä, että omat kokemukset kulkevat mukana tässä prosessissa, niin haastatteluja tehdessäni kuin kirjoittaessani.

Raporttini ydin kytkeytyy haastateltavien toimijuuteen poikkeuksellisen haastavassa muutostilanteessa. Pohdin, onko käsikirjoittajien sietokyky venynyt niin äärimmilleen, että on aika lyödä hanskat tiskiin? Vai voisiko elokuva- ja TV-alan kriisi olla myös mahdollisuus johonkin uuteen?

Tukholmassa 10.3. 2025

Kirsi Vikman

2. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

2.1 Käsikirjoittajan ura aikajanalla - suhde työhön

Käsikirjoittaja luo tarinansa päähenkilölle useimmiten selviytymistarinan, joissa roolihahmo saa kosketuksen ihmisyyden kaikkiin puoliin. Hahmo liikkuu kokemuksesta toiseen – haavoittuvuudesta pelkoon ja epätoivoon, toivottomuudesta toivoon ja kasvun mahdollisuuksiin. Konfliktit ovat uhka tämän minuudelle, mutta myös tahtoa ja voimaa synnyttävä kipinä. Jokainen kokemus vie hahmoa eteenpäin kohti muutosta – ja paljastaa samalla jotain siitä, mitä käsikirjoittaja uskoo ihmisestä ja maailmasta. Samanaikaisesti käsikirjoittaja työstää omaa sisäistä maailmaansa ja punoo ammatillista tarinaansa.

Mieli on käsikirjoittajan tärkein työkalu; sekä luovan työn lähde että tila, jossa tarinat syntyvät. Merkityksellisimmät elämäkokemukset heijastuvat kirjoittamiseen; tarinan teemoihin, hahmojen välisiin konflikteihin ja siihen, miten hahmot suhtautuvat itseensä ja ympäröivään maailmaan. Tarinoissa heijastuvat kirjoittajan elämänasenne, arvomaailma ja moraaliset näkökulmat – mutta myös kipupisteet, kaipuun kohteet ja käsitykset siitä, millainen maailman tulisi olla. Monet käsikirjoittajista palaavat toistuvasti teemoihin, jotka liittyvät vahvasti elettyyn elämään tai kysymyksiin, joihin he eivät ole löytäneet vastauksia. Myös käsitykset omista ammatillisista mahdollisuuksista vaikuttavat kirjoittamiseen.

Olen erityisen kiinnostunut siitä, millaisesta positioista käsin käsikirjoittajat tekevät työtään, toisin sanoen, millaisessa kokemuksellisessa paikassa he ovat suhteessa elokuva- ja TV-alaan. Kaikki ihmiset toimivat aina jostakin kokemuksellisesta paikasta käsin, toteavat Katri Kannila ja Liisa Uusitalo kirjassaan *Lyhytterapeuttinen työote*. Se, miten koemme tilanteen, asian tai ihmisen omasta subjektiivisesta näkökulmastamme, ohjaa sekä ajatteluamme että toimintaamme. Esimerkiksi tenttipelosta kärsivä opiskelija voi kokea opintonsa uhkaavaksi vuoreksi, jota hän yrittää valloittaa siinä kuitenkin onnistumatta. Kyseistä asetelmaa voisi hyvin kuvata sanoilla ”uhka”, ”ylivoimainen” ja ”avuton” ja kykenemätön”. Se herättää siis tunteita, ajatuksia ja mielikuvia ja jopa yllyttää toimimaan tietyllä tavalla (Kanninen & Uusitalo-Arola, 41-43).

Kaikki toimintamme on suuntautunutta. Liikkuessamme jotakin kohti, pyrimme samalla pois jostakin. Kannisen ja Uusitalon mukaan samaistumme tavallisesti voimakkaimmin vastavuoroisen asetelman toiseen päähän, mikä antaa tapahtumille kokemuksellisen sisällön. Toisen pään taas sijoitamme usein itsemme ulkopuolelle, se näyttäytyy ikään kuin toisten ihmisten tai asioiden omaisuutena (Kanninen & Uusitalo, 42). Ei siis ihme, että ala voi tuntua raskaalta jo tästäkin näkökulmasta katsottuna!

Työssään käsikirjoittaja asettuu vastinpaikkaan. Hän ponnistelee saadakseen käsikirjoituksensa tuotantoon ja samalla välttää karikkoja, joita voi aiheuttaa esimerkiksi käsikirjoituksen sisällölliset haasteet, rahoitusongelmat, liian tiukka aikataulu tai takkuileva yhteistyö yhteistyökumppaneiden kanssa. Työ voi näyttäytyä uhkana ja herättää voimattomuuden tunteita. Mitä jos urakasta ei kykenekään suoriutumaan? Luova työ vaatii heittäytymistä, kohti ennennäkemätöntä, ja mieli saattaa jarruttaa. Toisaalta tekijä voi myös lähestyä työtään luottavaisin mielin; minä kykenen, hallitsen ja osaan. Silloin prosessiin virtaa hyvää energiaa. Mutta tuskin jakoa voi tehdä näin yksiselitteisen jyrkästi. Jokainen käsikirjoittaja kokee työnsä aikana koko tunneskaalan: yhtenä hetkenä kaikki sujuu ja toisena epävarmuus, pelko ja levottomuus valtaa mielen. Jatkuva itsensä ja omien kykyjensä kyseenalaistaminen kuuluu ammattiin. Käsikirjoittaja ottaa vastinpaikan myös suhteessa alaan ja yhteistyökumppaneihinsa.

Vastavuoroisissa asetelmissa mielenkiintoista on se, että ne pyrkivät toistumaan. Se, miten meihin on suhtauduttu (yksityiselämässä ja työelämässä) ja miten olemme oppineet suhtautumaan itseemme, heijastuu usein siihen, miten suhtaudumme toisiin ja millaiseen vastaamiseen houkuttelemme toista. Syntyy molempien osapuolten enemmän ja vähemmän tietoisesti ohjaama tanssi (Kanninen & Uusitalo-Arola, 40-42).

Vuosien varrella kertyneet työkokemukset punoutuvat vähitellen omaksi tarinaksi – tarinaksi, joka ei ainoastaan peilaa tekijän ammatillista identiteettiä, vaan myös hänen uskomuksiaan omista kyvyistään ja mahdollisuuksistaan alalla. Onnistumiset vahvistavat itseluottamusta ja tunnetta pystyvyydestä, kun taas epäonnistumiset ja koettelevat kokemukset voivat jäädä kalvamaan mieltä. Vaikeat kokemukset voivat horjuttaa uskoa omiin kykyihin.

Ammatissa toimiminen voi tuntua ajoittain haastavalta myös alan hierarkkisten rakenteiden, valta-asetelmien ja kilpailun vuoksi. Jos onnistumiskokemuksia kertyy niukasti suhteessa epäonnistumisiin, kuinka voi säilyttää itseluottamuksensa ja uskon omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa? Millaisia tulkintoja käsikirjoittajat tällöin tekevät kokemuksistaan ja kapasiteetistaan?

Jokaisen ihmisen tulkintajärjestelmä on yksilöllinen ja heijastaa aiempia kokemuksia sekä omaa historiaa. Mieli on kuitenkin altis virhearvioille ja väärintulkinnolle. Ajatukset aktivoituvat automaattisesti, ja tunteet vievät helposti mukanaan. Ihminen alkaa toimia tulkintojensa ja uskomustensa pohjalta, ja tästä syntyy toimintayllykkeitä (Ruutu & Putkisaari, 120). Toisinaan kielteiset tulkinnat ammatillisista kokemuksista voivat ohjata tekijää väärään suuntaan – pois päin hänen todellisesta potentiaalistaan. Jos omia tulkintojaan erehtyy pitämään faktoina, ammatillinen identiteetti on vaarassa kaventua. Tällöin negatiiviset odotukset alkavat ohjata työskentelyä, ja mieli voi herkästi kyynistyä tai jopa lamaantua (Tevanlinna, äänikirjaversio: *Kun ajatukset ja tunteet ohjaavat harhapoluille*).

Käsikirjoittajat ovat yksinäinen joukko. Koska suurin osa työskentelee freelancereina, moni joutuu käsittelemään kuormittavia kokemuksiaan yksin, ilman työyhteisön tukea. Työprosessin aikana tapahtuneita asioita ei välttämättä avata, pureta tai käsitellä yhdessä työryhmän kanssa. Tämä voi johtaa siihen, että kokemusten tulkinnasta puuttuu moninäkökulmaisuus – ja vastuu jää yksin tekijän kannettavaksi. Tällöin käsikirjoittaja ei voi kyseenalaistaa tulkintojaan tapahtuneista asioista. Kuinka suuri vaikutus on vajavaisilla tulkinnoilla tekijän myöhempiin projekteihin ja yhteistyöhankkeisiin? Juuri erityisesti tällaiset kysymykset herättävät kiinnostukseni.

Koska haastateltavat ovat tarinankertojia, tuntui luontevalta tarkastella heidän uransa kulkua aikajanan avulla. Kuten klassisessa draamassa uraa kuvaava aikajana koostuu kolmesta ”näytöksestä”. Ensimmäisessä osassa keskitytään menneeseen uraan ja sen merkittävimpiin käännekohtiin: tähtihetkiin, onnistumisiin, siirtymävaiheisiin, kolhuihin ja vastoinkäymisiin. Yhteistä näille kokemuksille on se, että ne ovat muovanneet tekijän ammatillista identiteettiä. Ne heijastavat samalla haastateltavien näkemyksiä työn merkityksellisyydestä sekä niitä odotuksia, joita tekijällä alun perin oli alaa kohtaan.

Samalla ne kertovat, miten hän on kohdannut haasteensa – ja kuinka nämä kokemukset ovat vaikuttaneet hänen käsitykseensä itsestään ammattilaisena.

Toisessa osassa tarkastellaan tilannetta tässä ja nyt. Toisin sanoen elokuva- ja TV-alan kriisiä ja tekijän omaa toimintaa ja ratkaisuyrityksiä tilanteesta selviämiseksi.

Kolmannessa osassa siirrytään haastateltavan "toivottuun tulevaisuuteen" – aikaan, jolloin alan tilanne on valoisampi. Tässä osassa tekijä voi pohtia, mitä hän alalla tarvitsee, millaisia tarpeita ja toiveita hänellä on, ja kuinka nämä liittyvät hänen henkilökohtaiseen ja ammatilliseen kasvuunsa. Haastateltava voi myös tarkastella, minkä pitäisi ehdottomasti muuttua alan rakenteissa tai kulttuurissa, jotta hän voisi toteuttaa potentiaalinsa täysimääräisesti. Tämä osio tarjoaa mahdollisuuden visioida, millaisia muutoksia tarvitaan, jotta käsikirjoittajien työ voisi olla mielekkäämpää tulevaisuudessa.

Vaikka aikajanaa tutkitaan kronologisessa järjestyksessä, tekijöille avautuu mahdollisuus vapauttaa mielensä ja kulkea vapaasti eri aikakausien välillä. He saavat mahdollisuuden havainnoida uraansa intuitiivisesti ja tunteesta käsin sekä assosoida mahdollisia yhteyksiä eri tapahtumien välillä. He voivat myös tarkastella uraansa analyttisesti ja etsiä syy- ja seuraussuhteita. Uraa tarkastellaan siis ”läheltä” ja toisaalta myös ”kaukaa” - erilaisista näkökulmista käsin. Kun ammatillista tarinaa tutkitaan laajemmasta perspektiivistä, kasvaa itsetuntemus ja syvempi ymmärrys omaan toimintaan vaikuttavista voimista.

2.2 Käsikirjoittaminen pohjautuu näkökulmien vaihtoon

Muutama vuosi sitten englantilainen käsikirjoittaja ja tuottaja Jed Mercurio esiintyi Tukholman elokuvajuhlilla, jossa hän kertoi menestystä niittäneestä TV-sarjastaan *Bodyguard* (2018). Vain muutamassa viikossa sarja oli houkuttellut ruudun ääreen yli kahdeksan miljoonaa katsojaa Brittein saarilla. Eräs paikallaolijoista esitti kysymyksen: mikä on koukuttavan menestysarjan kirjoittamisen salaisuus? Liittyykö se rakenteellisiin elementteihin, etenkin tehokkaiden käännekohtien hallitsemiseen? Pohdittuaan hetken kysymystä Mercurio vastasi, että käsikirjoittajan tärkein tehtävä on tarjota katsojalle emotionaalisia kokemuksia. Katsoessaan ruutua katsoja näkee edessään oman elämänsä ja sen ristiriitaisuudet; hän ratkoo henkilökohtaisia ongelmiaan.

Käsikirjoittaja rakentaa emotionaalisia yhteyksiä: siltoja roolihahmon mieleen, siltoja katsojaan. Työprosessin alussa tarinan idea on käsikirjoittajan omaisuutta – jokin siinä herättää hänen kiinnostuksensa. Parhaimmillaan idea imaisee mukaansa, herättää tunteita, ajatuksia ja assosiaatioita. Tässä vaiheessa käsikirjoittaja toimii vielä omien rajoittuneiden näkökulmiensa varassa – niiden, joiden kautta hän on tottunut tulkitsemaan ihmisiä ja maailmaa. Myöhemmin hänen on astuttava sivuun ja luovutettava tarina roolihahmojensa kannettavaksi, jolloin myös näkökulmat alkavat laajentua. Jokainen tarinassa olevista roolihahmoista kokee fiktiivisen maailman sisäisen maailmansa suodattamana.

Käsikirjoittaminen vaatii käsikirjoittajalta joustavaa mieltä, jatkuvaa tasapainoilua omien kokemusten ja tarinamaailman välillä, kykyä eläytyä toisten ihmisten kokemuksiin sekä herkkyyttä olla yhteydessä omiin tunteisiin ja ajatuksiin. Käsikirjoittaminen on eri roolien sulatusuuni: tekijä on yhtä aikaa tunteiden kokija (uhri-selviytyjä), kertoja ja tarkkailija, tutkija, ”terapeutti”, viestinviejä, sekä luovien ongelmien ratkaisija.

Anthony Weston (2007) on todennut, että eteen tulevia ongelmia kannattaa nähdä tilaisuuksina kehittää ajattelua. Näin ongelmat muuttuvat mahdollisuuksiksi muuttaa maailmaa (Mattila, äänikirja-versio, kappale: Luovuus ja näkökulmat). Parhaimmillaan käsikirjoitusprosessi voi olla tekijälleen syvälinen sisäinen matka ja merkittävä oppimisprosessi. Vaikka kirjoittaminen on yksinäistä työtä, se on myös sosiaalista ja vuorovaikutteista, yhteyksien luomista. Mielestäni tässä piilee käsikirjoittamisen voima: tarinat tarjoavat katsojalle uusia näkökulmia, mahdollisuuksia nähdä maailma uudessa valossa.

Myös ratkaisukeskeisessä terapeutteisessa työskentelyssä näkökulmien vaihto on keskeistä. Esillä oleva ongelma tai aihe nähdään uudessa valossa, uudesta perspektiivistä mikä avaa uusia tapoja reagoida ongelmaan tai tilanteeseen. Näin mieli avautuu joustavammaksi ja toimintamahdollisuudet laajenevat. Kun ihminen näkee asiat eri tavalla, myös tunteet ja ajatukset muuttuvat. Ongelmista puhuminen vahvistaa ongelmiin suuntautumista ja onnistumispuhe onnistumisten ja poikkeusten huomaamista. Sisäinen todellisuutemme muodostuu niiden merkitysten kautta, joita annamme asioille (Mattila, äänikirja, kappale: VII, lopuksi., Ruutu, Putkisaari 145).

2.3 Ratkaisukeskeinen työtapa pähkinänkuoressa

Ratkaisukeskeinen työtapa pohjautuu Milton H. Ericksonin terapeuttisiin menetelmiin, sekä niiden pohjalta syntyneeseen tavoite- ja tulevaisuussuuntautuneeseen terapiamuotoon, joka kehittyi 1970- ja 1980-luvuilla USA:ssa, *Brief Family Therapy-Centerissä*.

Menetelmä korostaa asiakkaan kykyjen ja voimavarojen esiin tuomista sekä toiveikkouden vahvistamista. Menneisyyttä voidaan ymmärtää, mutta huomio suunnataan tähän hetkeen ja tulevaisuuteen. Ongelmapuheen sijaan tarkastellaan sitä, mikä toimii, mikä on arvokasta ja mitä asiakas elämältään toivoo. Kysytään esimerkiksi: jos ongelmaa ei olisi, mitä silloin olisi? Mikä voisi olla ensimmäinen askel kohti toivottua muutosta? Mitä ajattelussa ja teoissa olisi hyvä muuttua? Myönteiset kokemukset – aiemmat hyvät valinnat ja onnistumiset – vahvistavat elämänvoimaa ja avaavat tien muutokseen. Näin asiakas voi irrottautua mahdollisesta uhrin asemasta ja nähdä itsensä aktiivisena toimijana, joka vaikuttaa elämänsä kulkuun teoillaan ja valinnoillaan.

Työskentelyssä tarkastellaan, millaisina asiakkaan terapiaan tuomat tarinat näyttäytyvät. Niiden rinnalle pyritään luomaan vaihtoehtoinen, voimaannuttava kertomus (De Shazer & Dolan, yhteenveto kappaleista 1–2; Ruutu & Putkisaari, 145). Terapeutti ei ratkaise asiakkaan ongelmia, vaan rohkaisee tätä kytkeytymään potentiaaliinsa, oivaltamaan uusia näkökulmia sekä löytämään ratkaisut itsestään.

Myös käsikirjoittaja auttaa päähenkilöä luomaan itselleen selviytyjän tarinan – ainakin useimmiten. Klassisessa draamassa päähenkilön esteenä eivät ole vain antagonistit, vaan myös hänen oma keskeneräisyytensä: heikkoudet ja toimimattomat selviytymisstrategiat, jotka estävät häntä saavuttamasta tavoitteitaan. Kuten ratkaisukeskeisessä työskentelyssä valokeilaan on nostettava hahmon potentiaali, kyvyt ja vahvuudet, myös rohkeus ja riskinotto kyky. Koska uskomuksilla ja ajatuksilla muokataan tätä maailmaa, hahmon on kyseenalaistettava totuutensa. Vain siten muutos voi tapahtua.

Ratkaisukeskeinen työtapa pohjautuu toista arvostavaan dialogiin. Koska se korostaa tasavertaista yhteistyötä, se soveltuu mielestäni erinomaisesti haastattelumenetelmäksi. Kohdatessani käsikirjoittajia Zoomin äärellä olen heidän kollegansa, mutta myös toisaalta

aloitteleva ratkaisukeskeinen terapeutti. Toimin siis kahdessa työroolissa melko vapaasti liikkuen. Käytän useita ratkaisukeskeisiä menetelmiä: mm. ns ”asteikkomenetelmää”, ”näkökulman vaihtoa”, ”pystyvyysuskoa”, ”selviytymiskysymystä”, ”uudelleen määrittelyä”, ”tavoitteellistamista” sekä ”ihmekysymystä”. Kuvailen tekniikoita myöhemmissä kappaleissa.

2.4 Haastateltavat

Haastateltavat ovat sekä suomalaisia että ruotsalaisia elokuvan ja TV-alan ammattilaisia, joista osa toimii myös ohjaajina. Heistä kymmenen on naisia ja kolme miehiä, ja heidän ikänsä vaihtelevat. He ovat toimineet alalla 10-30 vuotta, toisinaan eri toimenkuvissa. Koska haastatteluissa käsiteltiin henkilökohtaisia, toisinaan myös kipeitä aiheita, olen muuttanut haastateltavien nimet suojellakseni heidän yksityisyyttään.

Haastattelut tehtiin etänä lukuun ottamatta kahta, jotka toteutettiin kasvokkain. Sain luvan äänittää kaikki haastattelut, joiden kesto oli 1–2 tuntia. Tämä mahdollisti palaamisen keskusteluihin myöhemmin ja yksityiskohtien huomioimisen, joita en olisi voinut havaita lyhyemmässä ajassa. Hyödynsin Turboscript-ohjelmaa videohaastattelujen muuttamisessa tekstimuotoon, mikä loi paremmat edellytykset analyysille. Mikäli raportissa esiintyy sitaatteja, olen pyytänyt haastatelluilta luvan niiden julkaisemiseen.

3. MENNYT AIKA: KAADU SEITSEMÄN KERTAA. NOUSE YLÖS KAHDEKSAN! (japanilainen sananlasku)

3.1. ”En ole aitajuoksija vaan käsikirjoittaja”

”Tätä työtä ei pysty tekemään kukaan, joka ajattelee, että elämän pitää olla ihan jiiirissä”, toteaa *Mark* (50), joka on luonut sarjakonsepteja ja toiminut sekä pää- että jaksokäsikirjoittajana yli 25 vuoden ajan. Monet haasteltavista hymähtävät ammatinvalinnalleen. Täytyy olla vähän hullu, että jaksaa olla mukana tässä hommassa.

Monen haastateltavan puheessa vilahtaa sana ”kamppailu”. Työprosesseja kuvataan esimerkiksi näin: ”Mä vihelsin pelin poikki”. Tai: ”Sitten tultiin pudotuspelivaiheeseen”. Tai: ”Tää on kovaa peliä ja kilpailua”. Monet kertovat rajojen ylittämisestä ja itsensä voittamisesta. Ohjaaja-käsikirjoittaja *Katariina* (44) kuvailee: ”Työ on hirveän vaikeaa ja haastavaa. Ne on niin merkittäviä hetkiä, kun jälleen ylittää itsensä.”

Samalla työhön liittyy usein toinenkin ulottuvuus: työ koetaan intohimona. *Laura* (45), joka toimii sekä ohjaajana että käsikirjoittajana kertoo työstään näin. ”Kun kirjoittaa elokuvan käsikirjoitusta monta vuotta, rakastuu teokseen kuin kumppaniin. Haluaa tehdä kaikkensa, että se rakkaus muuttuisi todeksi, että tekstistä tulisi elokuva. On valmis tekemään rakkautensa eteen kaiken ja vielä enemmän. Ennen kuin voi hyväksyä, myöntää, että tappio tuli.”

Myös työn merkityksellisyys nousee tekijöiden puheissa esiin. Ohjaaja-käsikirjoittaja *Mikaelin* (52) mukaan on kirjoitettava aiheista, jotka resonoivat ja tuntuvat henkilökohtaisesti merkityksellisiltä. Parhaissa tarinoissa on aina jotain omakohtaista; se kaikista yksityisin on usein myös kaikista universaaleinta. Tarinankerronta vaatii ehdotonta rehellisyyttä itseään kohtaan.

Jään pohtimaan, täyttääkö kirjoittaminen jotakin puuttuvaa perustarvetta tai kaipuuta. Kirjoittaminen voi olla keino käsitellä omia tunteita, ratkaista sisäisiä ristiriitoja – tai luoda yhteys johonkin itseä suurempaan. *Mikael* kertoo saavansa työnsä kautta ymmärrystä melko traumaattisesta perhehistoriastaan. Hänelle elokuvien tekeminen on terapeutista ja eheyttävää. *Mikael* haluaa myös tuoda yhteiskunnallisia epäkohtia esiin ja

saa tyydytystä myös siitä, että voi jakaa kokemuksia kollektiivisesti yleisön kanssa. Hän pohtii: ”Miten samankaltaisia me ihmiset lopulta kuitenkin ollaan kulttuurista riippumatta, Intiassa tai Mexiko Cityssä, miehinä tai naisina. Ne pohjimmaiset kokemukset ovat niin samankaltaisia, kun puhutaan lähisuhteista ja meidän perustarpeista.”

Myös käsikirjoittaja *Clara* (42) kokee kehittyvänsä ihmisenä ammattinsa kautta, sekä kirjoittajana ja yrittäjänä. Se, että on joutunut koviin paikkoihin, opettelemaan jämäkkyyttä ja pitämään kiinni omista oikeuksistaan, on lisännyt itsetuntemusta ja vahvistanut häntä ihmisenä. Hän kuvailee kokemuksiaan helminauhana, jonka jokainen pala on tuonut hänelle itsetuntemusta. Työ on opettanut, kuinka tärkeää on toimia sisäisestä kompassista käsin, oli sitten kyse yhteistyöhön liittyvistä pelisäännöistä tai luovasta prosessista. Kirjoittaessaan *Clara* pyrkii luottamaan oikeanlaiseen energiaan, joka ohjaa häntä eteenpäin: ”Hetimit, kun koen, että energia hiipuu, tiedän olevani väärillä raiteilla ja kirjoittavani jotakin sellaista, johon en usko. Silloin on peruutettava ja kokeiltava uutta ideaa.”

Kirjoittaminen on omassa ytimessä olemista. *Clara* jatkaa: ”Monet tykkäävät istua huoneessa ideoimassa yhdessä muiden kanssa. Minä taas koen niin, että omassa päässä on jo tarpeeksi monta ihmistä. Minusta kirjoittaminen on vaan niin ihanaa. Joskus mun mies katsoo mua vähän ihmeissään ja sanoo, että herranjumala, istutko sä täällä puhumassa itsekseksi?” *Clara* purskahtaa nauruun: ”Mä näen elokuvan, kaikki sen tapahtumat, niin selvästi silmissäni. Mä kuulen ihmisten puhuvan. Hullua, tiedän.”

Myös fiktiivisten maailmojen rakentaminen koetaan palkitsevaksi. Elokvien tekemisessä on jotain kontrolloimatonta, analysoi *Mikael*. Hänen mielestään on hienoa, kun saa jonkin arvaamattoman hallintaansa, kun saa rakentaa tarinan, jossa on alku, keskikohta ja loppu. ”On hienoa, kun voi rakentaa jotakin rajattua, kokonaista ja teosmaista, se on valtavan palkitsevaa. Kauheaa käyttää tätä sanaa, mutta kyse on jonkun totuudellisuuden löytämisestä.” *Mikael* saa tyydytystä siitä, että voi näyttää katsojalle uusia maailmoja tai paljastaa tutuista asioista uusia, yllättäviä puolia. Nuorena hänellä oli halu muuttaa maailmaa. Nyt riittää, jos voi edes vähänkin vaikuttaa yhdenkin yksilön elämään.

Toisaalta käsikirjoittajan täytyy myös jatkuvasti puolustaa luomaansa maailmaa – tai valmistautua siitä luopumiseen.

Palatakseni aiemmin mainitsemaani kokemukselliseen paikkaan: Vaikka käsikirjoittaminen vaatii vapautta, läsnä on aina erilaisia uhkatekijöitä. Jo kirjoittaessa mieli voi varautua tulevaan palautteeseen ja asettua puolustuskannalle – jopa silloin, kun käsikirjoitusprosessi on vasta alussa. Mitä jos tarina ei kiinnosta ketään? Mitä, jos ei kykenekään välittämään mitään uutta ja kiinnostavaa? Mitä, jos hanke kaatuu ja voimia syönyt työ päättyy pöytälaatikkoon? Muistan erään käsikirjoittajan kerran parahtaneen: *Mitä tapahtuu kaikille roolihahmoilleni? Missä he jatkavat elämäänsä?* Ulkopuolelta tulevat vaatimukset voivat lisätä itsekritiikkiä, mikä kaventaa sekä luovaa ajattelua että ongelmanratkaisukykyä.

Käsikirjoittaja *Hanna (47)* toteaa: ”En ole aitajuoksija vaan käsikirjoittaja.” Vaikka hän tässä yhteydessä pohtiikin ikääntymisen vaikutusta työllistymiseensä tulevaisuudessa (onko ikä etu – vai viekö se käsikirjoittajalta työt?), kommentti naurattaa meitä. Se kiteyttää osuvasti ammatin paradoksaalisen luonteen. Käsikirjoittaja on kuin aitajuoksija. Hänen on hallittava mielensä ja suunnattava koko tahdonvoimansa suoritukseen. On hypättävä esteeltä toiselle, edettävä etapista etappiin ja uskottava tinkimättömästi omaan suoritukseensa – kuitenkin sortumatta naiiviuteen. Sillä totuushan on, että vain murto-osa käsikirjoittajan kehittelemistä projekteista päättyy tuotantoon.

3.2 Katsaus aikajanaan: Hyvät käännekohtat

Aloitetaan aikajanan ensimmäisestä osasta, joka kuvaa tekijöiden ammatillista matkaa tähän päivään asti. Painopiste on siinä, miten heidän menneisyytensä - kokemukset, valinnat, kohtaamiset, mahdolliset epäonnistumiset, ulkoiset odotukset ja onnistumiset - ovat vaikuttaneet heidän käsitykseensä omasta kapasiteetistaan ja ammatillisista mahdollisuuksistaan.

Toisin kuin aluksi luulin, tärkeimmiksi hetkiksi eivät nousseetkaan elokuvien ensi-illat tai muut näkyvät ”tähtihetket”, vaan ne hetket, jolloin työlle omistautuminen on tuntunut erityisen palkitsevalta oman kehittymisen kannalta. Tekijöille on silloin avautunut mahdollisuus hyödyntää osaamistaan ja kykyjään laaja-alaisemmin, tarttua suurempaan

vastuuseen ja saada arvostusta. Työprosessi on siis koettu tärkeämmäksi kuin yksittäiseen tulokseen pääseminen. Samalla tämä havainto nostaa esiin tärkeän kysymyksen: voisiko käsikirjoittajien osaamista hyödyntää alalla laajemmin?

Käsikirjoittaja-ohjaaja *Nina* (38) muistelee hakeneensa kerran ohjaajan pestiä eräässä tuotannossa: "Päysin tuotantopäälliköksi. Pian eteen tuli kuitenkin haasteita. Jouduin ottamaan vastuuta paljon enemmän kuin mitä toimenkuvaani olisi normaalisti kuulunut. Ohjaajat vaihtuivat, ja loppupeleissä myös kirjoitin ja ohjasin. Mutta mulla oli aika vähän työpaineita. En odottanut itseltäni mitään suuria saavutuksia, taiteellisesti. Ja mulla oli työpaikka, työhuone, lounasetelit, kuukausipalkka ja työkavereita. Ja myös esihenkilö tai parikin, joiden puoleen mä saatoinkin kääntyä ihan milloin vaan."

Vaikka *Nina* koki itsensä uupuneeksi urakan päätyttyä, kokemus osoittautui käännekohdaksi. Se vahvisti hänen uskoaan omaan kykyihinsä ja muutti käsitystä siitä, mihin kaikkeen hän pystyy. *Nina* oivalsi, että hänellä on kyky tukea kollegoitaan, ratkaista luovia ongelmia ja tehdä isoja päätöksiä. Kokemus avasi uudenlaista suuntaa tulevaisuuteen.

TV-käsikirjoittaja *Tara* (50) kertoo konseptioimastaan ja kirjoittamastaan draamasarjasta, jonka tekeminen oli monella tapaa haastavaa. "Olin showrunner – se oli *one vision*. Otin isoja riskejä, kuten aina." Tällä kertaa *Tara* toimi myös sarjan tuottajana. Sarja oli ehdolla vuoden draamasarjaksi kansainvälisessä palkintogaalassa, mistä hän on erityisen ylpeä.

Myös *Janne* (47) kertoo siirtymisestään uudelle areenalle, jossa hän sai enemmän luovaa tilaa ja päätösvaltaa. Hän oli toiminut jaksokirjoittajana jo vuosia, kun eräänä päivänä puhelin soi. Hänelle tarjottiin mahdollisuus kehittää oma kansainvälinen draamasarja, täysin vapain käsin. Vielä silloin hän ei osannut aavistaa, että hanke veisi hänet kahdeksan vuoden pituiselle matkalle. Hän kertoo: "Se oli valtava asia mun elämässä – vasta nyt sen merkitys alkaa vähitellen aueta." Näiden vuosien aikana *Janne* oppi asettamaan rajoja sopimusneuvotteluissa. Hän löysi oman tapansa tehdä työtä ja vahvisti ammatillista identiteettiään.

Joskus parhaat ratkaisut syntyvät pakon edessä. Epävarma tilanne pakottaa tekijän hyödyntämään luovuuttaan, työskentelemään innovatiivisemmin ja ottamaan koko

potentiaalinsa käyttöön. Dokumenttiohjaaja ja käsikirjoittaja *Mia* (59) kertoo perustaneensa oman tuotantoyhtiön, koska asiat eivät edenneet edellisen kanssa. Hän koki myös, ettei tullut kuulluksi. Oman yhtiön perustaminen osoittautui parhaaksi mahdolliseksi ratkaisuksi tulevaisuuden kannalta. *Mia* kertoo: ”Se loi pohjan sille, että mulla on jonkinlainen kontrolli omista tuotannoistani. Mä voin laittaa resursseja hankkeisiin, jotka koen merkityksellisiksi.”

Merkittäviä ovat myös ne hetket, jolloin haastateltavat ovat tulleet nähdyiksi tai valituiksi. He ovat esimerkiksi saaneet koulutus- tai opiskelupaikan tai tulleet osaksi yhteisöä, jossa verkostot ovat alkaneet rakentua. Tällaiset hetket ovat erityisen hienoja, koska työ on yksinäistä.

Katariina pohtii: ”Tässä maassa on niin valtavan sulkeutuneet piirit. On helppoa kokea olevansa ulkopuolinen ja näkymätön. Muistan, kun eräs ohjaaja sanoi mulle, että *onpa sulla kiinnostava tuo huumori, se on niin erilaista kuin täällä Suomessa*. Oli ihanaa, kun musta näkyi jotain muuta. Se oli niitä hetkiä, kun tajusin erottuvani joukosta.”

Ninalla on samansuuntaisia pohdintoja. Vaikka hän huomaa usein vetäytyvänsä taka-alalle kilpailutilanteissa, hän päätti kerran haastaa itseään osallistumalla Euroopassa järjestettyyn pitchiin. Yllätyksekseen *Nina* huomasi nauttivansa. Hän oli elementissään, vapaa ja luova. *Nina* voitti Pitchin. ”Mulla oli koko ajan turvallinen olo. Koin, että minusta välitetään ja tykätään, että voin olla kuka vaan. Silloin mä tajusin, että ulkomailla tekijöihin suhtaudutaan positiivisemmin. Meillähän se on niin, että *kuka sä oot ja miksi sä tulet kilpailemaan meidän kanssa samoista rahoista*. Mutta siellä ulkomailla reaktio oli enemmänkin, *että kuka sä oot? Sä olet tarinankertoja, onpas kiinnostavaa!* Ajattelin, että mä voin olla kuka vaan. Se itsevarmuus tuli ulkoa ja osittain sisältä, mä nousin ihmisenä ihan uudelle tasolle.” Kokemus oli *Ninalle* vapauttava. Hän jatkaa: ”Koin, että mua kuunnellaan. Mulla on lupa kilpailla, en astu kenenkään varpaille. Ei tarvitse pyytää anteeksi.”

Tärkeitä käännekohtia ovat myös ne hetket, jolloin hankkeet ovat edenneet ja ylittäneet jonkun kynnyksen. *Katariina* kertoo, että juuri silloin hän saa uskonsa takaisin itseensä.

”Täytyy muistuttaa itseään aina, että katso, tuostakin pääsit läpi. Että on ylittänyt itsensä jälleen kerran.”

Katariina muistelee päivää, jolloin esikoiselokuva sai tuotantotuen: ”Siinä oli tosi monia mutkia matkassa, prosessi oli hirveän haastava ja vaikea. Mä sain jollain tavalla ehkä todistettua ihmisille, ettei täydy enää ihmetellä mun osaamisen kanssa. Se oli tosi merkittävä asia, että sain rahat siihen, että pystyin tekemään leffan. Uskomaton keveys... Se jotenkin läpäisi koko kehon.”

3.3 Selviytymiskeinot aikaisemmissa haasteissa ja vastoinkäymisissä

Raskaimmat ammatilliset takaiskut liittyvät usein hankkeiden kaatumiseen. Tekijä on menettänyt jotakin, johon on panostanut valtavasti aikaa ja psyykkistä energiaa. Vastoinkäymiset liittyvät usein myös alan hierarkkisiin valta-asetelmiin, käsikirjoittajien matalaan arvostukseen tai työryhmässä oleviin konflikteihin. Myös jatkuva taloudellinen epävarmuus, matalat palkkiot ja tekijänoikeuskiistat kuormittavat käsikirjoittajien jaksamista ja syövät motivaatiota.

Terve järki sanoo, että työn laatu ja tekijän hyvinvointi paranevat, kun hänellä on mahdollisuus vaikuttaa omaan työhönsä, tulla kuulluksi ja osallistua yhteiseen päätöksentekoon. Käsikirjoittaja istuu kuitenkin usein kuin odotushuoneessa – odottamassa, että joku muu painaa hankkeelle vihreää nappia. Työstä ei aina saa rakentavaa palautetta, ideoille vastakaikua tai edes vastausta sähköposteihin. Työn flow katkeaa, ja syntyy tunne, ettei omilla teoilla tai valinnoilla ole riittävästi merkitystä. Toiminta muuttuu herkästi reaktiiviseksi: sopeutumiseksi ulkoa tuleviin vaatimuksiin ja aikatauluihin. Tekijä saattaa joutua tasapainoilemaan erilaisten tahtotilojen välissä ja arvioimaan, mihin on valtaa vaikuttaa ja mihin ei. Vaikka käsikirjoittaja kantaa vastuun hankkeen sisällöstä ja sen laadusta, hän ei silti pääse mukaan päätöksentekoon ohjaajan ja tuottajien rinnalle – tasavertaisena kumppanina. On selvää, että hankkeen sisältö kärsii.

Miten tekijät selviävät uransa aikana kohtaamistaan haasteista – kuten hankkeiden kaatumisesta? Ohjaaja-käsikirjoittaja *Maria* (49) kertoo putoavansa kuoppaan saadessaan kielteisen tukipäätöksen. Pään sisällä takoo kysymys: Miksi?! Hän suree joitakin päiviä, mutta kokoo sitten itsensä ajattelemalla, että tuhannet muut käsikirjoittajat käyvät läpi

samoja tunteita. Tämä ei ole vain hänen henkilökohtainen menetyksensä vaan osa yhteistä, kollektiivista kokemusta. Toinen toipumista edistävä keino on keskustella päätöksen takana olevan tuotantoneuvojan kanssa. Maria haluaa ymmärtää, mitkä seikat ovat vaikuttaneet tukipäätökseen. Mukaansa hän ottaa vain hyödylliseltä tuntuvan palautteen. Näin keskustelusta voi tulla Marialle tärkeä oppimiskokemus, jonka ansiosta hankkeelle voi löytyä uusia kehitysmahdollisuuksia. Samalla Maria saa tyhjennettyä mielessään pyörivän ajatusrumban: *Mitä jos kielteinen päätös johtuu hänen iästään, sukupuolestaan tai siitä, että hän on vähemmistöön kuuluva elokuvantekijä?*

Myös *Katariina* kertoo putoamisen hetkistä. Mikä häntä suojelee? *Katariina* kertoo, että hän antaa itselleen luvan surra. Nykyään suruaika on tosin paljon lyhyempi kuin hänen uransa alkuaikoina, jolloin kielteiset tukipäätökset tuntuivat täysin musertavilta. Hän pohtii: ”Ehkä ajattelin silloin, että joo, mä en en sitten osaakaan näitä asioita, kun kielteinen päätös tuli. En ajatellut, että siellä hakee satoja muita ihmisiä. Ettei siinä ole mitään henkilökohtaista, vaan tää on kovaa peliä ja kilpailua.”

Katariina myöntää, että kielteisistä tukipäätöksistä tulee yhä paha mieli. Mutta nykyään hän kokee enemmänkin suuttumusta – ja se tuo voimaa. Vuodet ovat opettaneet, että kielteiset kokemukset täytyy kohdata. Hän purkaa tunteensa kannustavalle aviomiehelleen ja keskustelelee läheisten ystävien kanssa. Lisäksi hän kirjoittaa pahaa oloaan paperille, jotta se ei valtaa ajatuksia. Parasta on kuitenkin tarttua toimeen, niin nopeasti kuin mahdollista. Toimeliaana ihmisenä hän ei jää passiivisesti odottamaan, vaan alkaa aktiivisesti etsiä itselleen uusia mahdollisuuksia. Uusia ideoita syntyy jatkuvasti.

Tara uskoo olevansa vahva ihmisenä. Hän ei anna helposti periksi, vaan taistelee loppuun asti. Hän pohtii: ”Uskon, että ne, jotka tuntevat minut, pitävät minua intohimoisena ja innostuvana. Mutta minulla on myös taustani. Olin nimittäin omillani jo 17-vuotiaana, muutin pois kotoa ja menin töihin. Minulla on todella vahva selviytymisvaisto.”

Tara kertoo, että myös voimakas työmotivaatio on ajanut häntä eteenpäin. Mutta toki työhön liittyvät epävarmuustekijät syövät voimavaroja: ”Joo, tässä ammatissa kaikki on epävarmaa, tulee jatkuvasti hylätyksi. Ei ehkä enää jaksaisi. Tarvitsisin enemmän vakautta

niin taloudellisesti kuin ammatillisesti. Jokaisen pitäisi saada kokea itsensä arvokkaaksi. Käsikirjoittajana se ei ole mahdollista.”

Käsikirjoittajan on säilytettävä toimintakykynsä, vaikka matto vedetään vähän väliä alta. Kysyessäni *Marialta*, mikä auttaa häntä sietämään epävarmuutta, hän selvästi provosoituu. Miksi ihmeessä ihmisen oppia sietämään asioita? Hän puuskahtaa: ”Jos joku sanoisi, että siedän epävarmuutta tosi hyvin, olisin vähän kysymysmerkkinä. Minä en kestä epävarmuutta, mutta etsin jatkuvasti keinoja sen hallitsemiseen. Se, että sietää epävarmuutta ei lupaa mitään hyvää teokselle. Parhaitenhan ihminen työskentelee, kun ei ole huolta rahasta ja muusta. Mestari teokset syntyvät, kun on rahaa ja mahdollisuuksia.”

Joskus vaikeita kokemuksia joutuu työstämään pitkään.

Ohjaaja-käsikirjoittaja *Lauran* esikoiselokuvahankkeen kaatuminen oli kokemus, josta toipuminen vei kauan. ”Se oli hirvittävä ero siitä projektista. Tuli kyyninen olo, kaikki tunteet kävin läpi. Heräsin öisin ja ajattelin, että en saa tehdyksi pitkää elokuvaa, että näin ne vuodet menee”, Laura kertoo. Myös rahoitusprosessi oli raskas. *Lauran* projektille ”annettiin yhdellä kädellä rahaa ja toisella sivallettiin”. Hän muistelee: ”Se ihminen oli niin outo, teflon ... kylmä pinta. Saattoi raivostua kesken meidän tapaamisen, hirveän manipulatiivista, sen vuoksi erityisen raskasta. Alkoi tällainen hirveä aivopesu ja kampanja. Sitten meitä jyrättiin pari vuotta...Tuli se haaste, että pitäisi aloittaa uusi hanke, loikata uudelle jäälautalle. Toivoa, että se tulee rantaan...”

Jäälautta oli *Lauran* esikoiselokuva. Rannalle pääsy merkitsi hankkeen päätymistä tuotantoon. Hän jatkaa: ”Mun täytyi uskoa, että jätän koko henkeni tälle jäälautalle, että se kelluu ja pysyy pinnalla, uskoa, että tuolla näkyy horisontti ja vähän vihreää. Ja sitten tuli se olo, että mun pitää loikata uudelle jäälautalle ja toivoa, että tämä vie perille.”

Suuttumus antoi *Lauralle* voimaa. ”Mä olin niin täynnä semmoista energiaa, vihaa ja turhautuneisuutta, että mä purin kaiken siihen, että me alettiin tehdä lyhytelokuvaa omalla rahalla ja omilla kontakteilla. Oksensin ulos käsikirjoituksen ja ajattelin, että onpa nolo ja naiivi, otetaan riski ja tehdään hirveää paskaa.”

Lauran elokuva saikin useita palkintoja.

Monet muutkin käsikirjoittajista nostavat esiin samankaltaisia kokemuksia. Tiukan paikan tullen he ovat heittäneet kaiken peliin. He ovat päättäneet tehdä oman näköistä työtä, ottaneet riskejä ja onnistuneet. *Lauraa* auttoi myös se, että hän sai jakaa tunteitaan lähimpien työtovereiden kanssa. He näkivät paljon projektiin liittyviä unia, joita analysoitiin yhdessä. He tekivät yhteistä surutyötä. Huumorikin auttoi. Laura alkoi myös kirjoittamaan itselleen turvalauseita, joita alkoi ottaa tiukoissa paikoissa, kuten palautekeskusteluissa, käyttöön.

Elokuva- ja TV-käsikirjoittaja *Nooran* (35) mielestä käsikirjoittajan oppimisprosessi on raskas, koska se on julkinen. Vaikka käsikirjoittaja olisi kokenut ammattilainen, genren vaihtaminen tuo mukanaan aina uuden oppimishaasteen. Matkan varrella oppii paljon, mutta vasta lopullinen tuotanto paljastaa, miten teos todella toimii. Käsikirjoittajan taitoja punnitaan julkisesti, ja kritiikki voi olla armotonta. Yhdellä ainoalla kriitikolla – jonka mielipide ei luonnollisestikaan ole totuus – voi olla kohtuuton valta. Tällöin syntyy helposti kokemus 'absoluuttisesta' häpeästä. Jos käsikirjoittaja on vasta opettelemassa ammattia, kriitikon mielipide voi potentiaalisesti tuhota tekijän uran, jo ennen kuin se on kunnolla alkanutkaan. *Nooran* mielestä on tärkeää keskustella julkisesti tällaisista asioista. On tärkeää, että ikävät kokemukset tulevat yhdessä jaetuiksi.

3.4 Käsikirjoittajan ammatti vaatii vahvaa selviytymiskykyä

Pohtiessani käsikirjoittajan ammattia mieleeni nousee mielikuva keinulaudasta, jonka keskellä tekijä tasapainottelee. Toisessa päässä on työn ilo – onnistumiset, jotka nostavat tekijää ylöspäin – ja toisessa puolestaan kuormittavat tekijät, jotka vetävät alaspäin. Ryhtyessäni kirjoittamaan opinnäytettäni oletin, että käsikirjoittajilla on vahva resilienssi, eli kyky kohdata vaikeuksia ja selviytyä niistä. Haastateltujen kertomukset vahvistavat käsitystäni.

Mitä resilienssi tarkoittaa? Käsite on laaja ja sitä käytetään erilaisissa merkityksissä. Kouluttaja ja sosiaalipsykologi *Krisse Lipposen* mukaan resilienssi on haasteiden kautta kasvanutta sisäistä tunnetta selviämisestä, tietoisuutta omista kyvyistä ja voimavaroista. Selviäminen ei ole ainoastaan reagointia käsillä olevaan haasteeseen vaan sisältää kehittymisen mahdollisuuden. Resilienssi on kykyä oppimaan auttamaan itseään vaikeissa

tilanteissa. Miten muuttaa toimintaansa niin, ettei myöhemmin putoa samaan kuoppaan? Resilienssi suuntautuu siis olennaisesti tulevaan ja kytkeytyy toivoon.

Käytännössä palautumiskykymme näyttäytyy siinä, kuinka nopeasti voimme kokea tyytyväisyyttä vaikean kokemuksen jälkeen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ihminen kasvattaisi ympärilleen panssarin ja kieltäisi kärsimyksensä. Resilienssi liittyy hyväksymiseen: Vaikeudet kuuluvat elämään, ja niistä voi selviytyä. Selviytymiskyky ei ole synnynnäinen ominaisuus eikä se liity luonteen vahvuuteen vaan se on taito, joka kehittyy elämäkokemusten ja harjoittelun myötä (Lipponen äänikirja-versio, kappaleesta ”Resilienssin monta merkitystä”, Ruutu, Putkisaari, 113., Pietikäinen, 185-186).

Palatakseni käsikirjoittajan ammattia kuvaavaan keinulautaan metaforana: tekijä liikkuu jatkuvasti onnistumisten ja epäonnistumisten, mahdollisuuksien ja menetettyjen tilaisuuksien sekä toivon ja epätoivon välillä. Yllättävissä ja haasteellisissa tilanteissa ongelmanratkaisutaidot kehittyvät, ja näkökulmat laajenevat, syntyvät uusia tulkintoja ja merkityksiä. Viimeaikaisissa tutkimuksissa on vahvistunut käsitys, että henkisellä joustavuudella on tärkeä osa ihmisten tavoissa reagoida stressiin (Lipponen, äänikirja, kappale 1: Resilienssi - yllättävän moninainen ilmiö).

Edesmennyt kollegani ja mentorini *Olli Soinio* sanoi minulle urani alkutaipaleella: ”Tällä alalla on opittava pelaamaan shakkia.” Tulkitsin sen silloin niin, että minun pitäisi oppia pelin strategia ja taktikoita – pelata ”kovaa kovaa vastaan”. Nykyään uskon, että tämä arvostamani kollegani tarkoitti jotain syvempää: käsikirjoittajana en vielä ollut tietoinen omista toimintatavoistani, ”siirroistani”. En osannut ennakoita tilanteita, enkä ymmärtänyt, miten ala toimii. Tappiot lannistivat minut. Mutta myöhemmin huomasin, että juuri vaikeat kokemukset opettivat minulle eniten. Ne paljastivat myös haavoittuvaisuuteni.

Näin elokuva- ja TV-käsikirjoittaja *Ellen* (35) muistelee omaa kasvuaan vaikeassa tilanteessa erään tuottajan kanssa: ”Se tilasi multa työn ja sitten monen version jälkeen huusi, että mitä paskaa tää on, että minäkö panisin monta vuotta elämästäni tähän?” Ystävät kauhistelivat tuottajan käytöstä, mutta *Ellen* menetti luottamuksen kykyihinsä, häpesi ja vetäytyi. Hän jatkaa: ”Se vetäisi maton jalkojen alta. Mulle tuli semmoinen olo,

etten pysty enää kirjoittamaan. Sitten tuli mitta täyteen, jätin koko projektin. Kyllä jonkin aikaa olin masentunut, mutta sitten loppujen lopuksi mä oon kuitenkin ryhdistäytynyt ja päässyt jaloilleni, mä en myöskään häpeä. Mä selvitin, että mistä mikin johtuu. Sekin oli mulle hirveen parantavaa, että sain jutella kollegojen kanssa. Nekin olivat tehneet yhteistyötä saman ihmisen kanssa ja tulleet huonosti kohdelluiksi. Tämä on vaikea ala ja yksinäinen ammatti. Mä aattelen, että mä olen yhä valoisa ja vastaanottava ihmisenä eikä mulla ole kalkkeutunut mieli.”

Silti *Ellen* ei ole täysin varma, lähtikö hän hankkeesta turvatakseen hyvinvointinsa vai johtuiko päätös pelosta. Hän on pohtinut, antaako hän periksi helpommin kuin kollegansa.

Vaikka resilienssi liitetään sisukkuuteen ja sitkeyteen, se tarkoittaa myös luopumista. Luopuminen voi olla harkittu päätös tilanteessa, jolloin samaa tietä ei kannata enää jatkaa. Luopuminen on myös tervettä irtipäästämistä ihmisistä, joiden kanssa tavoitteet ja päämäärät eivät kohtaa. Luopuminen on siis myös merkki vahvuudesta (Lipponen, äänikirja, kappale 1: Resilienssi - yllättävän moninainen ilmiö).

Haastavat tilanteet vaativat omien tunteiden ja tulkintojen perinpohjaista läpikäymistä, jotta kielteiset kokemukset – ja erityisesti niistä syntyneet vääristyneet uskomukset – eivät jää nakertamaan mieltä. Muutoin tekijä saattaa muuttua varovaiseksi ja pahimmassa tapauksessa estää itseään tarttumasta tuleviin mahdollisuuksiin

Joskus voi olla myös hyödyllistä kysyä itseltään, kenen ristiä kantaa?

3.5 Pystyvyysusko luovassa työssä

Sosiaalipsykologi Albert Bandura totesi 1970-luvulla, että minäpystyvyys on ihmisen uskoa ja luottamusta siihen, että hän kykenee toimimaan, tekemään valintoja ja selviytymään tilanteen vaatimista haasteista (Ruutu & Putkisaari, 104). Tämä ajatus tuntuu minusta erityisen tärkeältä käsikirjoittajalle, joka kohtaa työssään jatkuvaa epävarmuutta ja joutuu usein epäilemään omaa kykyään selviytyä.

Vaikka kaikilla haastateltavilla on näyttöä vahvasta ammatillisesta osaamisesta, monet kertovat pohtivansa aika ajoin, ovatko he tarinankertojina tarpeeksi hyviä.

Nina sanoo: "Mun uran aikana mun ja kaikkien muidenkin päässä jyskyttää, että oonko mä tarpeeksi riittävä? Ja oonko mä nyt riittävän kiinnostava, entä mun tarinat? Toimiko ne ja ketä kiinnostaa?"

Ei ole yllättävää, että ulkopuolelta tulevat kovat vaatimukset heijastuvat myös käsikirjoittajien itselleen asettamiin vaatimuksiin. Ammatissa menestyminen edellyttää paitsi perfektionismia myös innovatiivisuutta, erottumista joukosta ja kykyä työskennellä kovan paineen alla. Kuten *Noora* aiemmin totesi, käsikirjoittajien taitoja punnitaan julkisesti. Jos tunnustusta ei tule riittävästi – tai pahimmillaan kyvyt kyseenalaistetaan – on helppo alkaa tuntea itsensä riittämättömäksi. Kun paineet kasvavat liian suuriksi, voi tuntua siltä, ettei omat voimavarat enää riitä kaikkeen siihen, mitä työ vaatii.

Mielenkiintoista on, että tutkimusten mukaan ihmisen kompetenssi - eli usko omaan kykyihinkin - on paljolti sosiaalinen konstruktio. Kokemushistoriamme vaikuttaa suoraan käsityksiimme omista kyvyistämme ja osaamisestamme. Itsekäsitys muovautuu ihmissuhteissa, niin yksityiselämässä kuin työssäkin. Pystyvyysusko vaikuttaa päätöksentekoomme, tavoitteisiimme, valintoihimme, motivaatioomme ja siihen, kuinka sinnikkäästi ponnistelemme päämäärämme eteen. Se määrittää myös, miten suhtaudumme vastoinkäymisiin. Pystyvyysusko kytkeytyy siis toimintarohkeuteen, jolla on todettu olevan valtava merkitys ihmisen kokemaan menestykseen (Bandura, 1997; Ruutu & Putkisaari, s. 104).

3.6 Käsikirjoittajien kyvyt, vahvuudet ja voimavarat

Haastattelun aikana monet haastateltavista pysähtyivät usein pohtimaan kuormittavien kokemustensa merkitystä sen sijaan, että kertoisivat saavutuksistaan. Selviytymistarinat ovatkin oikeastaan mielenkiintoisimpia, koska ne kertovat aina ihmisen kyvyistä, voimavaroista ja vahvuuksista. Ne nostavat myös piilossa olevan potentiaalin esiin (Ruutu & Putkisaari, 110-111).

Haastateltavat eivät aina näytä haluavan korostaa kykyjään ja vahvuuksiaan. Ehkä se voi tuntua turhalta tai vaivaannuttavaa?

Mia kuvailee itseään näin: ”Ei mulla ole mitään suurta erityislahjaa. Mutta mä olen ok aika monessa asiassa. Esimerkiksi visuaalisuudessa. Ja jos katsoo näitä lopullisia tuotteita, niin tarinan rakentamisessa ja kuljettamisessa. Mä en tiedä, kertooko se taidoista mitään, mutta mun yleisasenne on ollut aika rohkea. Mä en ole turvallisuushakuinen.”

Jannen pohdinnoissa on vähän samankaltainen sävy: ”En mä oo niinku missään semmonen superlahjakkuus vaan kaikki se, mitä mä olen saanut aikaiseksi, on perustunut kyllä siihen, että mä teen pirusti hommia. Kirjoittaminen on vähän kuin lihaksen treenaamista. Se, että teet toistoja ja mietit, mitä tuli tehtyä, miten tekstiä voisi parantaa ja sit sä yrität uudestaan, ja sit jossain vaiheessa se rupeaa näyttämään joltain. Tekemällä oppii.”

Toisinaan pyydän tekijöitä vaihtamaan näkökulmaa ja muistelemaan, miten esimerkiksi puoliso, perhe, ystävät ja kollegat ovat heitä kuvailleet. Silloin kyvyt ja vahvuudet nousevat herkemmin esiin. Haastateltavat määrittelevät itseään intohimoisiksi ja luoviksi, idearikkaiksi ja herkästi innostuviksi, intuitiivisiksi ja usein myös empaattisiksi. He eivät luovuta helpolla, vaan taistelevat vaikka loppuun asti. Mutta kun heidän pitäisi kuvailla omaa lahjakkuuttaan, se saattaa kuulostaa kuin *Mikaelin* toteamus itsestään: ”Mä oon varmaan hullu, tai muuten ehkä idiootti, miksi en luovuta tai tee asioita helpommin?”

Vaikka kaikki työssä on epävarmaa, monet kertovat löytävänsä aina jostain toivon rippeen. He ovat optimistisia, työlleen omistautuneita, perfektionistisia, vastuuntuntoisia, uutteria ja tuottajaystävällisiä. Ja loputtoman kärsivällisiä.

Nina toteaa: ”Mulla on lehmän hermot ja osaan antaa anteeksi. Pystyn ottamaan vastaan sen, mitä muut tekevät ja antavat.” Hän kertoo oppineensa painamaan asioita villaisella, hän ei ota konflikteja henkilökohtaisesti. Vaikka yksityiselämässään *Nina* on herkkä muiden fiiliksillem, töissä hän on aina työroolissa, mikä suojelee häntä. Ajan myötä *Nina* on myös huomannut nauttivansa prosessien johtamisesta ja hallinnasta.

Vahvuuksiksi monet mainitsevat joustavan luonteen ja hyvät sosiaaliset taidot. Tekijät ovat hyviä ongelmanratkaisijoita ja taitavia näkökulman vaihtamisessa – mitä tietenkin tarvitaan tarinankerronnassa. Lisäksi tekijöillä on kyky hallita suuria asiakokonaisuuksia sekä ajatella luovasti ja rakenteellisesti.

Opettaessani käsikirjoittamista huomasin, että monet opiskelijoistani määrittelivät itsensä jyrkästi joko lahjattomiksi tai huippulahjakkaiksi, kuin kehitykselle, oppimiselle ja keskeneräisyydelle ei olisi sijaa. Ajattelutapa lisäsi tietenkin suorituspaineita. Kirjoittajaksi ei synnytä. Vaan ammattiin kasvetaan, askel askeleelta, pitkien ja monimutkaisten prosessien kautta. Käsikirjoittajien kertomuksista käy ilmi, että heidän ammattitaitonsa, kykynsä ja vahvuutensa ovat jalostuneet vuosien varrella – juuri kokeilujen, kompastumisten ja epäonnistumisten kautta.

***

On lohdullista ajatella, että ihmisen vahvuudet eivät perustu synnynnäisiin taitoihin tai osaamiseen, vaan kumpuavat usein sisäsyntyisestä kiinnostuksesta jotakin asiaa kohtaan. Ihmisestä tulee hyvä siinä, mihin hän jaksaa väsymättä paneutua – kun hän harjoittelee ja hioo taitojaan (Lipponen, äänikirja, kappale 1: Resilienssi – yllättävän moninainen ilmiö).

Jotta voisimme hyödyntää lahjakkuuttamme täyspainoisesti, työympäristön on tarjottava siihen edellytykset. Hyvä työilmapiiri on turvallinen tila, jossa jokainen voi ilmaista itseään vapaasti - pelkäämättä arvostelua tai vähättelyä. Se rakentuu keskinäisestä kunnioituksesta, luottamuksesta ja siitä, että jokaisen ääni tulee kuulluksi, riippumatta kokemuksesta, asemasta tai persoonallisuudesta. Työntekijä voi kokea, että hänen vahvuuksiaan arvostetaan ja osaamistaan tarvitaan. Se rohkaisee ottamaan riskejä, jakamaan ajatuksia ja kasvamaan, ei vain ammatillisesti, vaan myös ihmisenä.

Hanna kertoo työympäristöstä, jossa jokin tuntui hankalalta jo alusta asti. Eräs TV-kanava tarjosi hänelle työtä: hänen oli tarkoitus olla mukana kirjoittamassa komediasarjaa, johon kaivattiin naisnäkökulmaa. *Hanna* tapasi tulevan tiimin, joka koostui pelkästään miehistä. "Se ei tuntunut kovin innostavalta, ajattelin, että okei – ollaan tässä sitten kundien armoilla. En kokenut, että homma lähti oikein toimimaan. Huumori perustuu niin paljon siihen, että tuntee olonsa edes jotenkin turvalliseksi. Että uskaltaa heittää ideoita ja sanoa, että hei, tää vois toimia, ilman että joku reagoi tyyliin 'mitä?! Oli tosi raskasta istua huoneessa, joka oli täynnä jätkiä, jotka tunsivat toisensa ja joilla oli keskenään tosi hyvä meininki."

4. ELOKUVA- JA TV-ALAN KRIISI: HYPPY TYHJÄN PÄÄLLE

4.1 Huoli asteikolla: Keskiarvo 8

Elokuva- ja TV-alan kriisi kuormittaa käsikirjoittajia. Työn ja toimeentulon puute herättää vaikeita tunteita: surua, epätoivoa, suuttumusta ja huolta selviytymisestä. Joskus myös häpeää, jos työttömyyden syitä alkaa etsiä itsestään.

Monet käsikirjoittajat kokevat itsensä eristyneiksi ja toisinaan jopa myös eksyneiksi. Kriisiä on vaikea käsittää. Kukaan ei osaa ennustaa, mitä tulevaisuus tuo tullessaan. Jotkut kertovat, että kontaktit kollegoihin ovat olleet vähäisiä. Koska tein suurimman osan haastatteluista loppusyksyllä 2024 ja tilanne on nyt helmikuussa 2025 paljon vaikeampi, käsitykset ja mielialat ovat todennäköisesti muuttuneet.

TV-käsikirjoittaja *Mark* kertoo, että kriisi tuli hänelle tavallaan yllätyksenä, vaikka toki hän on aina tiennyt, kuinka häilyvä ja epävarma ala on. ”Kaikkihan tietää, että jonain päivänä tää kuilu aukeaa ja nyt sen on auennut. Ja aika monelta, varsinkin minulta, meni tosi pitkään, ennen kuin tajusin. Mä olin kuin se Kelju K. kojootti niissä piirretyissä, juoksen vielä, vaikka tajuan, että se rotko on siinä alla ja alan tippumaan.”

Kriisi saa tekijät myös turhautumaan. He ovat kokemuksensa ja ammattitaitonsa puolesta vahvoilla, monet uransa huipulla, mutta silti työllisyyskuopassa. Ennen kriisin puhkeamista *Mark* oli ollut täystyöllistetty noin kymmenen vuoden ajan. ”Periaatteessa melkein neljännesvuosisadan jälkeen klaaraan homman, ja on tietenkin aika hassunkurista, että nyt kun mä olisi valmis menemään, niin ei ole hommia. Tulevaisuudesta en jaksa silleen huolehtia, kun se on aina jossain. Mutta jos joku skaala pitää laittaa, niin se on kahdeksan. Mulla on monta rautaa tulessa, mutta yhdessäkään projekteista ei näy etenemisen merkkejä”, hän sanoo.

Tara kertoo työskennelleensä alalla lähes kolmekymmentä vuotta. ”Minusta tuntuu, etten ole koskaan ollut parempi työssäni kuin nyt. Mutta en saa mahdollisuutta käyttää kykyjäni. Mitä tuhlausta, kun ei voi tehdä sitä mitä elämässään parhaiten osaa.”

Hanna on ymmällään. Vielä viime vuosina hänellä on ollut valtavasti TV-töitä, mutta nyt puhelin ei enää soi.

Kysyn käsikirjoittajilta, kuinka huolissaan he tilanteesta ovat. Apukeinona käytän *asteikkokysymystä*, joka on yksi tärkeimmistä ratkaisukeskeisen terapian ja valmennuksen menetelmistä. Pyydän haasteltavia kuvittelemaan eteensä asteikon numeroilla 1-10. Numero 1 kuvaa mielenrauhaa ja numero kymmenen maksimaalista huolta.

Huolen keskiarvo on 8.

Maria on erittäin huolissaan tulevaisuudestaan. Hän on panostanut valtavasti uraansa, ottanut suuria riskejä, mutta kokee, ettei ole saanut tarpeeksi aikaa. Hänellä on kova nälkä toteuttaa luovuuttaan elokuvan tekemisen kautta. Lisäksi hän pelkää taiteen ja demokratian puolesta. "Suomi on pieni maa. Kulttuurin rikkaus perustuu moniäänisyyteen, mutta nyt vain pieni eliitti pääsee tekemään asioita."

Mia suhtautuu kriisiin melko tyynesti itsensä kannalta, mutta on huolissaan hallituksen leikkauksista Suomessa. Leikkauksilla tulee olemaan tuhoisat seuraukset elokuva-alalle. "Kun Elokuvasäätiö, YLE ja AVEK saavat vähemmän rahaa, niin koko ala tietyllä tavalla kaupallistuu ja yksinkertaistuu. Joka paikassa se legitimeetti pitää saavuttaa siten, että tehdään elokuvia tunnetuista henkilöistä tai isoista kirjoista tai sellaisista asioista, jotka tuovat ihmiset television tai valkokankaan äärelle."

Jannen (haastattelu tapahtui joulukuussa 2024) huoli on kympissä: "Kyllä ihmiset ovat aivan uskomattoman ahdistuneita. "Kun siis kenen tahansa tuottajan kanssa puhuu, niin jos ei lomautuksia ensi vuonna, niin konkurssi uhkaa, teattereista puhumattakaan. Nykyinen hallitus purkaa semmoisella tarmolla, kyynisellä hällävälä-asenteella, siellä romutetaan paljon sellaista, jota ei voi enää rakentaa. Ajattelevatko ne, minkä puolesta ukrainainalaiset taistelee, tienpätjän vain savupiipun puolesta tai taistelisko ne kielen ja kulttuurin takia? Luulenpa, että jälkimmäisen. Tää tilanne kauhistuttaa mua, koska on moraalisesti ja eettisesti väärin, että ihmiset, jotka kutsuu itseään isänmaallisiksi, tekevät täysin päinvastaisia tekoja. Ja jos ottaa vielä huomioon senkin käytännön asian, kuinka monen edessä on työttömyys", hän sanoo.

Jotkut kertovat tuntevansa myötätuntoa nuoria, uransa alussa olevia käsikirjoittajia kohtaan. *Janne* jatkaa: "Ne, jotka nyt valmistuu vois tuoda tosi freesejä ja uusia ideoita, mutta heillä ei ole mitään mahdollisuuksia saada juttujaan läpi. Jos valmistumisen jälkeen

ei tee oikein mitään ammattimaista kirjoittamista, niin kyllä se on hirveen vaikeaa lähteä rakentamaan mitään, kun näyttöjä ei ole.”

Mark on erityisen huolissaan nelikymppisistä käsikirjoittajista, jotka ovat sitoutuneet alaan, mutta eivät ole vielä saaneet perhettä tai lapsia. Heiltä puuttuu tukiverkko, kumppani ja perhe, mikä tekee heistä erityisen haavoittuvia kriisin aikana.

Lähes kaikki haastateltavat kamppailevat vaikean taloudellisen tilanteensa kanssa. Osa on elänyt kuukausia säästöjen, työttömyystuen tai kumppanin taloudellisen tuen varassa. Rauhoittaakseen itseään *Hanna* käy aina silloin tällöin vilkaisemassa pankkitilinsä saldoa. Hän tienasi aikaisemmin hyvin ja pani rahaa säästöön. Koska *Hannan* aviomiehellä on säännölliset palkkatulot, kotia ei tarvitse ainakaan vielä myydä, hän pohtii. Mutta öisin *Hanna* valvoo: ”Olen ollut niin stressaantunut, etten ole pystynyt ollenkaan rentoutumaan. Mä oon valvonut öitä, selannut työpaikkailmoituksia ja miettinyt, pitäiskö mun vaan hakea arkistonhoitajaksi tai vaikka poliisiin hallinnollisiin tehtäviin? Jos en olisi stressannut niin paljon, olisin todennäköisesti saanut paljon enemmän aikaan! Kirjoittanut kirjan, myynyt eteenpäin omia projekteja, mut come on! Pitää tehdä töitä ja hankkia rahaa”, *Hanna* tuskittelee. Samanaikaisesti pitäisi tehdä muitakin asioita: päivittää käsikirjoitusohjelma, katsoa uusimmat sarjat ja hengaila alan tilaisuuksissa – ikään kuin mitään ei olisi tapahtunut.

Kun ihminen kohtaa haasteen tai vaikean tilanteen, mieleen nousevat helposti menneet epäonnistumiset, vaikeat tunteet ja ajatukset. Kriisin keskellä on tavallista unohtaa omat voimavaransa ja aiemmat onnistumisensa. Moni haastatelluista myöntää menettävänsä ajoittain uskon itseensä.

Ahdistuksen tullessa *Katariina* muistuttaa itseään siitä, että esikoiselokuva ei ollut mikään rahasampo. Hän on huolestunut tulevien projektiansa rahoituksesta. ”Kun edellinen ei tuottanut rahaa, miksi saisin sitä nytkään?”

Osa käsikirjoittajista on viidenkymppin korvilla. Ajatuksiin hiipii pelko: entä jos kaikki on sitten tässä, jos ura on ohi?

Hanna toteaa: ”Elokuva- ja TV-bisnes on sellaista, että koko ajan etsitään nuoria, freesejä ja cooleja nimiä”. Kun pyydän häntä heittämään ajatukselleen vasta-argumentin, *Hanna* sanoo hirtehisesti olevansa tyytyväinen ainakin siitä, ettei ole esteratsastaja vaan käsikirjoittaja. Hänellä on ammatti, jossa taidot hioutuvat iän myötä: ”Käsikirjoittaja on työhevonen. Et ole koskaan framilla, vaan aina ohjaajan selän takana, ikävä kyllä. Toisaalta juuri tämä tekee meistä vähemmän trendiherkkiä.”

Osa haastatelluista on huolissaan motivaationsa puolesta ja osa kokee suurta uupumusta. *Tara* pohtii: "Kun jatkuvasti tyrmätään, ei tiedä, miten jaksaisi. Suru on... Se on niin vaikea asia. Mitä, jos menettää toivonsa? Jos tajuaa tehneensä elämässään huonoja valintoja? Kun on antanut jollekin niin paljon aikaa ja energiaa, mutta kukaan ei välitä?"

4.2 Usko ammatillisen tarinan jatkumiseen

Psykologian professori George Bonnanon mukaan mielen joustavuus - liikkuvuus kielteisen ja myönteisen tunteen välillä - on yksi selviämisen ydinasioita (artikkeli ”Resilience definitions, theory, and challenges: interdisciplinary perspectives”, 2014).

Resilienssiä tutkinut *Chrissi Lipposen* mukaan tarvitsemme myönteisiä tunteita, jotta voimme nähdä mahdollisuuksia. Vaikeuksista selvitään, kun hyödynnetään omia kykyjä ja vahvuuksia ja nojaututaan aiempiin onnistumisiin, läheisten tukeen sekä erilaisiin kokeiluihin (Lipponen, äänikirja, kappale 1, Miten myönteiset tunteet liittyvät vaikeista asioista selviämiseen?).

Vaikka haastateltavat ovat tilanteesta hyvin huolissaan (keskiarvo 8), heidän uskonsa omaan selviytymiseen on vahva. Kukaan ei aio jättää alaa.

Mark toteaa: ”Jos jättäisin alan, niin kokisin hassanneeni nämä kaksikymmentäviisi vuotta, ne olisivat hukkaan heitettyä aikaa. Tiedän kyllä, että on monia ihmisiä, jotka ovat joutuneet tekemään tällaisia ratkaisuja.”

Tara toteaa, että vaihtoehtoja on vain kaksi: joko luovuttaa tai jatkaa eteenpäin. Elämänsä aikana hän on useaan otteeseen seissyt korkean vuoren juurella, tuntenut ahdistuksen puristavan rintaa ja miettinyt, miten hitossa tästäkin selvitään. Mutta hän on selättänyt vuoret – ja aikoo tehdä saman nytkin, ottamalla päivän kerrallaan. Hän muistuttaa itseään

siitä, että vaikka työtä ei ole juuri nyt, se ei liity hänen projektiensa sisältöön, vaan poliittisiin olosuhteisiin sekä taloudelliseen kriisiin. Sitä paitsi hän on kiitollinen siitä, kuinka valtavasti hän on uransa aikana kirjoittanut. On monia ammattilaisia, joilla ei ole ollut mahdollisuutta viedä työtään valkokankaalle tai ruudulle. *Tara* on kiitollinen myös iän ja kokemuksen myötä tulleesta itsevarmuudesta. Se vahvistaa häntä vaikeiden hetkien keskellä.

Katariinakin muistuttaa itseään aiemmista kyvyistään, onnistumisistaan ja meriiteistään, Hänellä on vahvaa ammatillista osaamista ohjaajana, käsikirjoittajana ja näyttelijänä, ja pystyy työskentelemään useilla eri kielillä. ”Kyllä mä aina palaan niihin merkityksellisiin hetkiin ja yritän aina ajatella niitä asioita, jotka ovat tällä hetkellä vireillä ja hyvin. Samalla hän pohtii, miksi tietoisuus omasta lahjakkuudesta ei tunnu voimaannuttavan häntä.

Muutkin haastateltavista hakevat perspektiiviä menneisyydestään. He muistuttavat itseään, että laskusuhdanteita ja harmaita kausia on ollut aikaisemminkin, niistä on selvitty. Lisäksi heillä on ammatti, jolla on tärkeä merkitys ihmisille ja yhteiskunnalle. Käsikirjoittajan työ ei ole ainoastaan viihdyttävää, vaan myös merkittävä voimavara yhteiskunnan henkiselle hyvinvoinnille. Tarinat tarjoavat syvällistä pohdintaa yhteiskunnan rakenteista, arvoista ja ihanteista. Erityisesti vaikeina ja synkkinä aikoina ihmiset tarvitsevat tarinoita, jotka tuovat lohtua ja toivoa.

Clara on päättänyt olla murehtimatta. Hän luottaa siihen, että ongelmat ratkeavat aina. Tämä luottamus on hänen sisimmässään vahvana, ja se tuo rauhaa: ”Nyt on liikaa ahdistusta ja pelkoa ilmassa, on helppo luisua siihen mukaan. Murehtimalla putoaa mustaan kuiluun, josta on vaikea nousta ylös. Siksi *Clara* valitsee toisin – ei välinpitämättömyyttään, vaan siksi että hän haluaa pysyä voimissaan. ”Ponnistelen ylöspäin koko ajan. Jos murehdin, käytän silloin elinvoimani johonkin, joka ei anna minulle mitään. Haluan suunnata energiani työhön, koska se muovaa tulevaisuuteni. Ajattelepa, mitä elokuvat olisivat ilman antagonisteja ja draamaa? Latteaa ja tylsää! Sama juttu elämän kanssa. On kausia, jolloin elämä on todella raskasta. Silloin täytyy vaan vetäistä henkeä syvään ja koputtaa pääkoppaa ja sanoa, elämä on nyt vaikeaa, se on ihan okei. You connect the dots afterwards.”

4.3 Käsikirjoittajien ratkaisukeinot

Haastateltavat ovat yhtä mieltä siitä, että toimintakyvyn säilyttäminen on yksi selviytymisen ydinkeinoista. Kun ihminen pyrkii vaikuttamaan elämäänsä vaikka pieninkin teoin, hän ei jää passiivisen epätoivon valtaan. Toimintakyky voi näyttäytyä konkreettisina valintoina, mutta myös sisäisenä asenteena. Toivon säilyttäminen on olennaista. Kysyin haastateltavilta, mitä he tekevät auttaakseen itseään: millä tavoin he vahvistavat tulevaisuudenuskoa ja pitävät itsensä liikkeessä?

Mark pitää lamaanumista loitolla keskittymällä projekteihin, joita viedään eteenpäin niillä resursseilla kuin markkinoilla nyt on. Hän on innostunut hankkeistaan. ”Jos ei olisi proggista päällä, niin varmaan ajattelisin koko ajan pankkitilin saldoa”, hän sanoo ja kertoo tekevänsä jokaiselle viikolle tarkan ohjelman. Hän käy aamuisin uimahallissa ja uppoutuu sen jälkeen kirjoittamiseen. Iltapäivisin hän kävelee pitkiä lenkkejä, jonka jälkeen kirjoittaminen jatkuu. Iltaisin hän rentoutuu katsomalla televisiota. Perjantaisin hän siivoaa kodin, jotta siellä olisi mukava olla. Viikonloppunsa hän omistaa läheisilleen. ”Mun pitää tuottaa edelleenkin sisältöä, vaikka mitään ei nyt tilattaisikaan. Sitten, jos tässä tulee joku nousukausi, voin ajatella, että katsopa tätä, mä kirjoitin tämän. Kaupan kassalle meneminen ei ole mulle mikään ratkaisu.”

Myös *Jannen ja Taran* mielestä on tärkeää pitää ”kirjoittajakonetta” päällä, sillä ennen pitkää hankkeille on taas kysyntää. Tällöin kilpailu on armotonta, ja kirjoittajien on erotuttava joukosta. Mutta *Tara* ei usko, että markkinoilla olisi juuri nyt mahdollisuuksia. Ei ole mitään järkeä yrittää myydä mitään. Mutta hyvä tarina on aina hyvä tarina. Hänen mielestään käsikirjoituksia kannattaa katsella avoimin silmin. Ehkä käsikirjoitukset voisivat toimia näyttämöllä, audiodraamana tai materiaalina romaaneihin?

Clara on samaa mieltä käsikirjoitusten hyödyntämisestä muilla areenoilla. Hän haaveilee romaanin kirjoittamisesta ja onkin jo ollut yhteydessä erääseen kustantajaan. Kriisin aikana hän on pysytellyt aktiivisena, edistänyt hankkeitaan ja myös pannut alulle uusia yhteistyöhankkeita. Viime aikoina hän on esimerkiksi kirjoittanut TV-sarjaa uudessa tiimissä sekä työstänyt toista projektia porukassa, jossa on monimuotoista ammatillista

osaamista. *Claraa* innostaa ajatus toteuttaa hankkeita innovatiivisilla keinoilla. Miksi kulkea perinteisiä reittejä?

Taran tavoin *Clara* korostaa, että yhteisöllisyys on nyt tärkeämpää kuin koskaan. Käsikirjoittajien tulisi tukea toisiaan ja ammentaa voimaa toisistaan. *Clara* ei halua eristäytyä vaan osallistuu aktiivisesti alan tilaisuuksiin tehdäkseen itsensä näkyväksi. Hänen mielestään on tärkeää olla avoin uusille mahdollisuuksille ja kohtaamisille.

Maria myöntää, että alan tilaisuuksiin meneminen vähän pelottaa. Hän ei mielestään tunne tarpeeksi ihmisiä. Silti hän tiedostaa, kuinka tärkeitä alan kokoontumiset ovat, ne tuovat aina mukanaan jotakin pientä. "Tätä aikaa ei pitäisi käyttää kateellisuuteen, siihen, että kytätään kuka menestyy ja kuka ei. Oltaisiin mieluummin solidaarisia toisillemme, autettaisiin ja yritettäisiin vaikuttaa yhdessä asioihin", hän sanoo.

Maria kertoo lähettäneensä 85 sähköpostia kansanedustajille ja päättäjille, kun AVEK ajautui vaikeuksiin. Hän sanoo oppineensa paljon saamistaan vastauksista, muun muassa siitä, miten rakenteet syntyvät. Hänen mielestään pelkkä puhuminen ei aja asioita vaan on myös tärkeää äänestää. "Kun jokin asia on katoamassa tai uhattuna, vasta silloin usein ymmärrämme, mitä meillä on ollut ja mikä on puolustamisen arvoista", hän sanoo viisaasti.

Nina kertoo osallistuvansa erilaisiin hakuihin ja käsikirjoituskilpailuihin: "Nyt on yksi elokuvakäsikirjoituskilpailu auki. Minä en jää odottamaan vaan osallistun siinä missä muutkin. Tavallaan minua toisaalta ärsyttää se, että taas laitetaan koko maan käsikirjoittajat tekemään ilmaista työtä."

Kun kysyn, mitä *Nina* juuri nyt eniten tarvitsisi, hän vastaa empimättä: vakituisen työpaikan. Hän on väsynyt jatkuvaan kilpailemiseen, palkattomaan työhön – ja siihen, että koulutettuna aikuisena joutuu stressaamaan, mitä ruokakaupasta voi ostaa. "Minulla on taipumusta pitää vähän ääntä itsestäni, olen oikein havahtunut siihen, että neuvon aktiivisesti muita. Mutta jos oikeasti haaveilen vakkariduunista, niin miksi en laita CV:tä firmoihin tai tartu puhelimeen ja soita?"

Vaikka alan näkymät tuntuvat pelottavilta, mikään ei ole kiveen kirjoitettu, *Nina* pohtii ja päättää alkaa etsimään aktiivisesti työtä. Hän haluaa elämänsä säännönmukaisuutta ja myös rutiineja kirjoittamiseen, sillä kirjoittaessa voi johtaa itseään.

Mia toteaa, että vaikka hän ei saisi enää elokuvia tuotantoon, hänen maailmansa ei kaadu. Hän uskoo selviytyvänsä. ”Työni on ollut itseohjautuvaa. Vaikka alalla tapahtuisi mitä, mä voin aina tehdä itseohjautuvasti työtä.” Sen sijaan, että vain reagoisi ulkoisiin ärsykkeisiin, kuten muiden mielipiteisiin, on parempi toimia proaktiivisesti eikä antaa kaiken imeytyä itseensä, *Mia* ajattelee. On hyvä kuunnella itseään ja etsiä keinoja, jotka mahdollistavat ammatissa toimimisen.

Vaikka kukaan haastatelluista ei aio jättää alaa, monet ovat pohtineet tai jo tehneet radikaaleja elämänmuutoksia turvatakseen toimeentulonsa ja hyvinvointinsa.

Ellen työskentelee väliaikaisesti täysin toisella alalla ja kirjoittaa vain iltaisin tai viikonloppuisin. ”Se, että menen esittelemään ideoitani johonkin tuotantoyhtiöön, ei maksa mun laskuja. Mulla on asuntolaina, korot ties missä ja kolme lasta, mies, joka frilansaa.” Vaikka *Ellen* tuntuu ikävöivän kokopäiväistä kirjoittamista, tärkeintä hänelle on turvata toimeentulonsa – ja mielenrauha. Väliaikainen työ tarjoaa hänelle hengähdysketken ja mahdollisuuden voimien keräämiseen. Ei tarvitse stressata apurahahakemusten tai sopimusten kanssa. Tai pelätä tekevänsä vääriä valintoja tuotantoyhtiöiden suhteen. Ympärillä on ilmaa.

Ellen kokee ratkaisun olleen hyödyllinen myös henkilökohtaisen kasvunsa kannalta. Väliaikainen työ on antanut hänelle mahdollisuuden kehittää itseään ja tarkastella elämänsä uudesta näkökulmasta. ”Itse asiassa mua pelotti, voisinko edes sopeutua mihinkään kahdeksasta neljään-työhön, osaisinko mä en edes mennä sinne ajoissa. Kun on istunut paljon yksikseen työhuoneella, niin mietin, että osaanko olla niin monien ihmisten kanssa tekemisissä. Nykyisessä työssäni joudun kantamaan suurta vastuuta. Mutta minä kykenen siihen”, hän sanoo.

Hanna on tehnyt lyhyitä sijaisuuksia kotipalvelutyöntekijänä. Hänen äänestään kuuluu tietty ironia. ”Selvisin kotihoidosta ilman, että kukaan kuoli. Työ ei todellakaan jalostanut mua käsikirjoittajana. Mutta ehkä ihmisenä kuitenkin. En ole koskaan pitänyt itseäni

minään ylimielisenä tyyppinä, mutta olen tullut entistä nöyremmäksi, tavallaan ymmärtänyt, että meidän ammattimme ei ole tärkeämpi kuin mikään muu. Kotihoitajat, voi hyvä luoja, millaisia sankareita he ovat. Monesti minua ärsyttää, sillä tällä alalla usein ajatellaan, että jos olet kirjoittanut jonkun coolin TV-sarjan, olet jotenkin muita ihmisiä parempi ja arvokkaampi. Ihmisen arvo löytyy kyllä aivan muista asioista.”

Hanna toteaa, että ratkaisu ei poistanut juuriongelmaa, joka on alan kriisi. Keikkatöiden vuoksi hän ei pysty keskittymään oman ammattinsa harjoittamiseen. Toisaalta niiden ansiosta hän voi säilyttää yhteytensä alaan, ei tarvitse lähteä luomaan kokonaan uutta uraa.

Ohjaaja-käsikirjoittaja *Laura* pohtii, että synkkien aikojen keskellä kannattaa keskittyä pienempiin projekteihin. Esimerkiksi lyhytelokuvien tekeminen on hänelle kuin venttiili, jonka kautta voi purkaa paineita. *Laura* tekee myös mainoksia. ”Vaarallista on jäädä istumaan vuosikausiksi läppärin äärelle, koska se johtaa epäsosiaaliseen passiivisuuteen ja apatiaan.”

Sekä *Laura* että *Maria* ovat sitä mieltä, että projekteja kannattaa pitää hengissä mielessään, vaikka ne roikkuisivat täysin ilmassa. Pienetkin teot voivat olla riittäviä. Käsikirjoittaja voi esimerkiksi työstää hankkeen teemoja katsomalla elokuvia, joissa on samankaltaisia teemoja kuin omissa projekteissa. Tämä voi antaa inspiraatiota ja avata uusia näkökulmia, vaikka varsinaista kirjoitustyötä ei tekisikään.

4.4 Kriisin myönteiset puolet

Vaikka elokuva- ja TV-alan kriisi aiheuttaa kärsimystä, haastateltavat pystyvät löytämään siitä myös myönteisiä puolia. Kuten ohjaaja-käsikirjoittaja *Maria* aikaisemmin mainitsi, kriisi on paljastanut, että olemme menettäneet asioita, joita aikaisemmin pidimme itsestäänselvyyksinä.

Katariina on samaa mieltä. ”Suomessa on eletty pitkään valtavan hyvissä oloissa. Ihmisillä on ollut hyviä mahdollisuuksia, koska valtio on rahoittanut, on ollut apurahoja ja säätiöitä. Kilpailu on ollut kovaa, mutta silti. Ihmisissä syntyy nyt varmaankin anarkiaa. He rupeavat nyt taistelemaan, tekemään asioita eri tavalla, jolloin syntyy erilaista jälkeä,

erilaisia mahdollisuuksia. Koko tämän alan rahoituskuvio, sen jäykkyys ja vanhoillisuuskin katoaa ja syntyy jotakin uutta, raikasta ja parempaa”, hän uskoo.

Mark kertoo huomanneensa asenteidensa muuttuneen: ”Mulla on ollut pari, kolme vuotta tosi hyvää aikaa töiden puolesta ja ehkä mä tuudittauduin siihen ajatukseen, että näin tulee aina olemaan. Jatkossa rakennan enemmän taloudellisia turvaverkkoja. Mä yritän olla rahan kanssa vähän järkevä, vaikka mä ymmärrän senkin, että muistoja on rahalla luonut, olen esimerkiksi vienyt rakkaittani matkoille. Käsikirjoittajan elämä on niin paljon sitä huoneessa istumista, että pakkohan niitä elämän kokemuksia on hankkia muustakin kuin arjesta. Vaikka pelko on perseessä, mussa on kyllä se pieni boheemi, joka sanoo, että saatana, kyllä tästä jotenkin selvitään, sun pitää olla ahdistunut”, Mark naurahtaa, sillä pessimististä näyttää kriisin aikana kuoriutuneen optimisti.

Jotkut haastateltavat myöntävät tuntevansa helpotusta vauhdin hidastamisesta. He kertovat eläneensä vuosikausia jatkuvan työstressin ajamina ilman hengähdystaukoja. Tällä hetkellä ei tarvitse kiiruhtaa eteenpäin eikä miettiä, johtuvatko hankkeiden toteutumiset tai kaatumiset omasta suorituskyvystä, hyvästä tai huonosta ajoituksesta, trendeistä vai muista syistä. Syyt ovat nyt poliittisissa tekijöissä. Vaikka olosuhteet ovat monella tapaa vaikeat, nyt on mahdollisuus laskeutua itseensä, ankkuroitua arvoihinsa ja tarpeisiinsa. On aikaa reflektoida mennyttä uraa, pohtia valintojaan ja niiden seurauksia – ja kysyä itseltään: mikä on oikeasti tärkeää ja merkityksellistä?

4.5 Voimaannuttavat ja suojaavat tekijät

Motivaatiotutkijat ovat vuosikymmeniä pyrkineet selvittämään, mitkä ovat ihmisille yhteisiä, perustavanlaatuisia tarpeita. 1960-luvulla vaikutti humanistinen suuntaus, joka korosti yksilön vapaata tahtoa ja pyrkimystä käyttää mahdollisimman hyvin omaa potentiaaliaan. Yksi liikkeen keulahahmoista, Abraham Maslow, jakoi yksilön tarpeet tarvetasoihin. Ne muodostuivat fysiologista, turvallisuuden, sosiaalisuuden, arvostuksen ja itsensä toteuttamisen tarpeista. Hierarkiassa alimmalla tasolla olivat fysiologiset tarpeet ja ylimmällä itsensä toteuttamisen tarpeet, jotka liittyvät omien kykyjen maksimaaliseen käyttöön.

Myöhemmin Edward Deci ja Richard Ryan ovat yhdistäneet teorioitaan kokonaisuudeksi. Heidän mukaansa ihmisillä on sisäinen tarve osoittaa kiinnostuksen kohteitaan, käyttää voimavarojaan ja haastaa oman suorituskapasiteettinsa rajoja. Kolme yksilön psykologista perustarvetta ovat autonomisuus (mahdollisuus tehdä omia valintoja omien kiinnostuksen kohteidensa ja arvojensa pohjalta), kompetenssi ja liittyminen (halua olla yhteydessä toisiin ihmisiin mielekkäällä tavalla ja tulla hyväksytyksi (Ruutu, Putkisaari, 34-36).

Koska käsikirjoittaja ilmaisee itseään ja sisäistä maailmaansa tarinankerronnan avulla, sen vaaliminen – vaikka vähäisessä määrin – saattaa olla tärkein selviytymiskeino.

Janne pohtii: ”On tärkeää varjella maailmaansa siitä huolimatta, että ruuma palaa ympärillä. On hyvä ruokkia maailmaansa taiteella, sosiaalisilla suhteilla, perheellä, ystävillä ja muilla plus-merkkisillä asioilla. Ei se ruuma ikuisesti pala. Voi tehdä pieniä tekoja, jotta ei anna periksi ja passivoidu. Peli on menetetty, jos liikkuu omasta olemuksestaan pois.”

Koska vaikeuksien keskellä mielentila voi vaihdella jatkuvasti toiveikkaasta lannistuneeseen, kannattaa pohtia ja tunnistaa konkreettisia asioita, jotka auttavat jaksamaan ja tuovat arkeen voimavaroja. Toivo on uskoa siihen, että asiat voivat muuttua (Mieli ry, internet). On hyvä myös muistuttaa itseään myös siitä, mitä on ja mistä on elämässään kiitollinen. Ja miten kriisin voisi kokea merkitykselliseksi.

Mark kertoo, että hänen elämässään on ollut vaikeita aikoja, jolloin hän on ollut allapäin ja ahdistunut uraansa liittyvistä asioista. Nyt kriisi on tuonut perspektiiviä. Hän oivaltaa asioidensa olleen erittäin hyvin. Vaikka hän ei olekaan ollut aina tyytyväinen lopullisiin tuotantoihinsa, on ollut parempi, että niitä on syntynyt kuin niitä ei olisi syntynyt ollenkaan. Hän on onnellinen siitä, että pöydällä on edelleenkin innostavia projekteja.

Kaikki haastateltavat korostavat rakkaiden ihmisten; perheen, ystävien ja hyvien kollegoiden merkitystä. Jos partneria ei olisi ollut vierellä, osa uskoo jättäneensä alan jo aikoja sitten. Partnerin antama rakkaus, rohkaisu ja tuki - joka on toisinaan ollut myös taloudellista - tuo iloa ja voimavaroja.

Hanna pohtii: ”Jokainen ihminen haluaa olla työssään arvostettu ja tarpeellinen. Se, mikä minut on monesti pelastanut on se, että minulla on tytär, joka tarvitsee minua.”

Mark kertoo omistavansa vapaa-aikansa kouluikäiselle pojalleen, joka on hänelle partnerin lisäksi tärkein ihminen maailmassa. ”Ihmiselämä on niin kovin lyhyt, että tuskin suurimmalle osalle ihmisistä tapahtuu mitään suurta valaistumista. Ehkä me olemme vain osa ketjua, joka tekee meistä vähitellen parempia. Vaikka en elä poikani kautta, koen vahvasti, että omat onnen ja valaistumisen tunteet ovat vahvasti sidoksissa häneen.”

Noora kertoo aikaisemmin laittaneensa työn kaiken edelle odottaessaan jonkinlaista täyttymystä. Ollessaan lomamatkoilla ystäviensä kanssa hän istui auton takapenkillä kirjoittamassa. Nyt hän sanoo tulleensa paremmaksi ystäväksi ja pyrkii kuuntelemaan enemmän läheisiään ja olemaan läsnä. Hän sanoo: ”Jälkikäteen olen ymmärtänyt, että uusia projekteja tulee kyllä. Ja riippumatta siitä, miten ne menestyvät, en nouse niiden ansiosta ihmisenä ylemmälle levelille. Mun kaikki ongelmat ja ahdistukset on samoja. Mun tärkein kahden vuoden ymmärrys on ollut se, että tämä työ ei voi olla koko elämäni.”

4.6 Mitään kaottista ei ole vielä tapahtunut?

Psykologian professori ja merkityksellisyystutkimuksen uranuurtaja Laura King lähestyy kriisiä hitusen provosoivasta näkökulmasta: Mitään kaottista ei ole vielä tapahtunut tänään. Hancock Symposium 2021-tapahtumassa pitämässään luennossa (otsikolla ”Meaning in Life During Difficult Times”) King käsitteli sitä, miten yksilöt voivat löytää merkitystä myös vaikeina aikoina. Hän korosti, kuinka tärkeää on tunnistaa ja arvostaa niitä elämän osa-alueita, jotka pysyvät vakaina ja merkityksellisinä ulkoisesta kaaoksesta huolimatta (YouTube).

Mark kertoo olevansa yksityiselämässään erittäin onnellinen. *Maria* puolestaan sanoo, että joinakin päivinä on hetkiä, jolloin hän on 98 % onnellinen, vaikka elämä tuntuisi hyvin vaikealta.

Kaikkien haastateltavien mielestä vaikeina aikoina on tärkeää vahvistaa itsemyötätuntoa ja voimavaroja. He korostavat palautumisen tärkeyttä. Urheilu, kalastus, veneily, käsillä tekeminen, päiväkirjan kirjoittaminen, laulaminen, harrastusryhmiin osallistuminen,

perheen ja ystävien seurasta nauttiminen sekä mökillä ja luonnossa oleminen ovat hyviä palautumisen keinoja. On tärkeää etsiä tarmokkaasti hyviä hetkiä jokaisesta päivästä.

Ohjaaja-käsikirjoittaja *Laura* uskoo, että synkkyydessä asuu myös voima.

”Pandemian aikana opin, että kun ei ole mitään ja on tyhjää, mikä on kaikista pelottavinta, niin sitten alkaakin syntyä jotain uutta. Vasta sitten alkaa se sisäinen moottori toimia. Se on vähän semmoinen benjihyppy ilman köyttä. Ei ole varma, onko se toinen pää kiinni, se tyhjiys... Yhtäkkiä alitajunnasta tulee, että oho, mitä tämä on, mistä se tuli.” Hän kertoo oivaltaneensa, että usein juuri hirvittävän tylsän ja ahdistavan keskellä syntyy uusia, sykähdyttäviä ideoita. Hän ei enää pelkää yhtä paljon.

5. SILTA TULEVAISUUTEEN

Ratkaisukeskeisen ajattelun taustalla on oletus, että sanat eivät ainoastaan kuva maailmaa, vaan myös luovat sitä. Kun kuvailemme, mistä jossakin ihmisessä, ryhmässä tai tilanteessa pidämme – tai emme pidä – luomme ja vahvistamme samalla kyseistä näkemystä (Iveson, George & Ratner 2012). Jos esimerkiksi paneelikeskusteluun osallistuva ihminen vähättelee itseään sanomalla, ettei hänen kokemuksensa ole yhtä arvokas kuin muiden, hän ei ainoastaan ala uskoa siihen, vaan todennäköisesti myös toimii itseään pienentävällä tavalla. Tai jos käsikirjoittajan tulkinta on, että yhteistyötahojen toimintatavat ovat hänen ongelmiansa ainoa syy, vaarana on, että oma asema näyttäytyy entistäkin voimattomampana. Tällöin käsikirjoittaja jää helposti reaktiiviseen odottamisen tilaan, ikään kuin oma tilanne ja tulevaisuus riippuisivat yksinomaan ulkopuolisista tekijöistä. Ikävät kokemukset ovat todellisia ja raskaita, ja niistä on lupa puhua sellaisina kuin ne kokee. Silti voi jäädä huomaamatta, millaisia mahdollisuuksia itsellä olisi toimia toisin: tutkia omia ajatuksiaan ja toimintatapojaan sekä pohtia, miten ilmaisee itseään ja toimii erilaisissa tilanteissa. Alan rakenteet ovat jäykkiä ja niitä on vaikea muuttaa, mutta muutos tulee mahdolliseksi silloin, kun oma vastuu ja omat valinnat tunnustetaan. Näin vanhoihin kokemuksiin liittyvä kielteinen energia ei kantaudu uusiin yhteistyöhankkeisiin värittäen niitä varautuneella sävyllä.

****

Haastattelu kääntyy nyt sen viimeiseen osaan, jossa katse suunnataan toivottuun tulevaisuuteen. Sen kuvaileminen auttaa selventämään, mikä tulevaisuudessa olisi hyvä olla toisin ja mitä ihminen tekee jo nyt, mikä voi auttaa tekemään toivotusta tulevaisuudesta totta. Toivottua tulevaisuutta kannattaa kuvailla mahdollisimman yksityiskohtaisesti kahdesta syystä. Muutokset on helpompi huomata, kun kuvailee erilaisia merkkejä siitä, että on matkalla oikeaan suuntaan. Toiseksi tavoitteeseen pääseminen on helpompaa, jos se pilkotaan pieniksi palasiksi (Iveson, George, Ratner, 47, 58, 59).

5.1 Ihmekysymys

Lähden liikkeelle käyttämällä ns. ”ihmekysymystä”, joka on yksi ratkaisukeskeisen terapian ydinmenetelmistä. Ihme auttaa kuvittelemaan, millaista elämä olisi, jos ongelma olisi jo ratkaistu. Menetelmä antaa vapauden ajatella mitä tahansa (Jong, Berg, 102).

Menetelmän avulla voi nähdä mahdollisena sellaiset asiat, joita muuten ei kokisi mahdollisiksi tai joita juuri nyt ei pysty näkemään – tai uskalla nähdä. Ihmekysymys on voimallinen tapa luoda ensimmäisiä askeleita hyvän tulevaisuuden suuntaan. Sen avulla päästään realistisiin ja tehtävissä oleviin toimiin. Menetelmä ylläpitää ja luo myös toivoa, itsehallintaa sekä positiivista minäkuvaa (StepbyStep Koulutus, oppimateriaalit 2024).

Psykoterapeutti Yvonne Dolan kirjoittaa muutosprosessista teoksessaan *One Small Step*. Vaikka ihminen kokee, että hänellä ei olisi valtaa tai voimaa vaikuttaa ympärillään oleviin asioihin, hänen kannattaa silti suunnata energiaansa hyvinvointia tuottavaan ajatteluun ja toimintaan sekä vaikuttaa omaan tunnetilaansa ja asenteihinsa. Dolan käyttää vertauskuvana ”siltaa”, jota pitkin ihminen lähtee kulkemaan kohti muutosta (Dolan, 105–115). Metaforia puhuttelee minua. Vaikka matkanteko herättää kulkijassa pelkoa ja epävarmuutta, siltaa kannattelevat pilarit rakentuvat kaikesta siitä, mitä ihminen on elämässään oppinut ja kokenut – ja siitä, minkä hän kokee merkitykselliseksi.

5.2 Kohti uutta aamua

Haastateltavat siirtyvät mielessään päivään, jolloin elokuva- ja TV-alan kriisi on ohi ja heidän elämäntilanteensa on muuttunut valoisammaksi. Pyydän heitä sulkemaan silmänsä ja kuvittamaan elävästi aamun, jolloin elämä koetaan hyväksi. Tuo aamu voi olla esimerkiksi vuoden, kahden, kolmen tai viiden vuoden päässä. Tekijät ovat hyvän elämänvaiheen keskellä ja tekemässä työtä, joka tekee oikeutta kyvyille, lahjakkuudelle ja ammattitaidolle (Menetelmä kuvataan: Dolan 105–115).

Koska haastateltavat luovat työkseen fiktiivisiä maailmoja, lähes kaikkien on helppo visualisoida tulevaisuutensa, vaikka Laura aluksi toteakin, että ”on hankalaa muuttua miljoonan euron seteliksi”. Totta! Alan realiteetit ovat olemassa. Emme voi myöskään palata menneeseen. Kriisi on ravistellut alaa ja horjuttaa nyt sen kaikkia rakenteita. Tekoäly on muuttanut työn tekemisen tapoja, ja yleisön katselutottumuksetkin ovat

muuttuneet. Kaikesta huolimatta lähdemme visioimaan levollisuutta herättävää tulevaisuutta. Millaisia tekijöiden visiot ovat ja onko niissä kenties jotakin yhteistä?

Haastateltavat näkevät merkityksellisten hankkeidensa toteutuneen, eivätkä he välttämättä sijoita itseään entisiin työrooleihinsa. TV-käsikirjoittajat kirjoittavat pitkiä elokuvia ja elokuvakäsikirjoittajat puolestaan TV-sarjoja. Moni kirjoittaa myös romaaneja. Osa on mukana kansainvälisissä yhteishankkeissa ja kaksi toimii executive-tuottajina tai tuottajina. Kaksi asuu mahdollisesti ulkomailla.

Kuvaillessaan tulevaisuuttaan tekijöissä vapautuu iloa ja uutta energiaa. *Mia* näkee itsensä tulevalla kuvauspaikalla ja päättää lähteä etsimään yhteistyökumppaneita. *Laura* kertoo puolestaan päättäneensä juuri pitkän elokuvansa kuvaukset. Hänen rintakehänsä on auki ja henki kulkee. “Elokuvaan on välittynyt mun maailmankuva. Mulla on semmoinen olo, ettei kukaan voi ottaa multa sitä enää pois, materiaali on kuvattu. Paras hetki, paras hetki.” *Laura* onnistuu työssään myös siksi, että hänellä on vahva kyky improvisoida ja ratkaista ongelmia.

Nina työskentelee nyt osapäiväisesti “suuressa talossa”. Hänellä on kuukausipalkka ja oma työhuone, jossa on runsaasti viherkasveja. Kollegat kokevat hänet turvalliseksi, innostavaksi ja luotettavaksi esimieheksi. Hän toimii myös mentorina, joka kuuntelee ja tukee alaisiaan. Kun pyydän *Ninaa* katsomaan itseään tulevaisuudesta ja antamaan itselleen toimintaohjeita, hän yllättyy. Aikaisemmin hän oli ajatellut, että tienatakseen rahaa on oltava mahdollisimman monessa mukana. Nyt hän näkee asian toisin. On parempi tehdä hyviä valintoja ja keskittyä vain itselle aidosti merkityksellisiin asioihin. *Nina* aikoo myös luoda itselleen kunnon rutiinit ja aikatauluttaa arkensa. “Tämähan on sitä prosessin hallintaa, missä olenkin aina ollut hyvä,” hän oivaltaa.

Hanna, joka aiemmin kertoi katselleensa öisin työpaikkailmoituksia, päättää luopua tavasta. On parempi panostaa hyvään yöuneen ja kerätä voimavaroja seuraavaan päivään. Keikkatöitä hän aikoo jatkaa edelleen, mutta nyt hän haluaa viedä omia hankkeitaan aktiivisemmin eteenpäin. Koska kriisi on herättänyt *Hannassa* ammatillista riittämättömyyden tunnetta, hän kertoo panostavansa hyvinvointia ja ammatillista kasvua vahvistaviin aktiviteetteihin. “Pelot estävät minua pääsemästä sinne, minne oikeasti haluan. Silti mun voimavarana on aina ollut halu rikkoa rajoja ja kokeilla siipiäni. Ei

tarvitse päästä Hollywoodiin asti, mutta tahdon kokeilla, kuinka pitkälle voi päästä, että vanhana ei tarvitse olla katkera siksi, kun ei nuorena uskaltanut.”

Hypätessään tulevaisuuteensa ohjaaja-käsikirjoittaja *Mikael* palaakin uransa alkuun. Alun perin hänen oli tarkoitus tulla käsikirjoittajaksi, mutta hän päätyi tekemään dokumenttielokuvia. Viime vuosien aikana *Mikael* on jälleen alkanut kirjoittaa. Häntä on arveluttanut sitoutua vuosikausia kestäviin työprosesseihin, koska hankkeiden kohtalo on rahoittajien ja muiden valtaapitävien käsissä. Hän toteaa: “He tavallaan kuratoivat meidän työtä ja päättävät, mitä yleisö kaipaa ja tarvitsee. Mä varmaan kirjoittaisin enemmän, jos en pelkästään ajattelisi sitä, onko tälle tilausta. Se, että käytät kolme vuotta elämästäsi johonkin, joka päättyy pöytälaatikkoon... Kauheaa. Kun on jo täyttänyt viisikymmentä ja ylikin, niin aikaa on rajallisesti.”

Tarkastellessaan elämänvaihettaan helikopteriperspektiivistä *Mikael* hahmottaa selkeästi, mitkä asiat vaativat välitöntä huomiota. Hän tarvitsee aikaa, taloudellista vakautta ja keinoja kohdata kirjoittamiseen liittyvät psykologiset haasteet. Hän sanoo: “Pitäisi ottaa se henkinen riski ja lakata pelkäämästä epäonnistumisesta tai hylätyksi tulemisesta.”

Kuvaillessaan tulevaisuuttaan haastateltavat puhuvat ehkä eniten inhimillisestä yhteistyökulttuurista. Sille on todellista tarvetta. *Noora* kertoo: “Kun on tehnyt näitä konseptiehdotuksia, on ollut aika yksinäinen olo. Olisi hyvä löytää sellainen työryhmä, jossa olisi hyvä ja helppo ja kiinnostavaa keskustella, että oltaisi samalla aaltopituudella. Konflikteilta ei voi välttyä, mutta ei olisi semmoista ihme suhrumointia.” *Noora* haluaisi tehdä oman TV-sarjan työryhmässä, joka kommentoisi ja haastaisi häntä rakentavalla tavalla.

Hanna visioi puolestaan tulevaisuuden, jossa hän on kirjoittanut konseptoimansa komediasarjan yhteistyössä arvostamansa tuottajan kanssa. Heillä on yhteisiä ydinarvoja, jotka pohjautuvat humanisuuteen: rehellisyyteen, inhimillisyyteen ja avoimeen vuorovaikutukseen. Yhteinen arvomaailma tekee yhteistyöstä sekä hauskaa että hedelmällistä. Vaikka molemmat rakastavat työtään, se ei mene koskaan perheen edelle. Tasapaino työn ja yksityiselämän välillä on heille tärkeää, ja tämä näkyy myös hankkeiden sisällössä. He haluavat luoda projekteja, jotka välittävät heidän arvomaailmaansa.

Nooran ja *Hannan* kuvaukset heijastavat monien muidenkin toivetta: halua tehdä työtä ympäristössä, jossa työ rakentuu luottamuksen ja myönteisen ilmapiirin varaan. Näissä kertomuksissa näkyy jo se, että yhteistyön tavoista puhuttaessa puhutaan samalla myös arvoista.

5.3 Arvojen merkitys

Haastatteluissa arvojen tärkeys nousee selvästi esiin. Psykologi ja kirjailija Russ Harrisin mukaan arvot ovat heijastuksia siitä, mitä ihminen sydämessään pitää oikeana: millainen hän haluaa olla, miten hän haluaa toimia suhteessa itseensä, toisiin ihmisiin ja maailmaan sekä mitä hän haluaa elämässään puolustaa (Harris, 23–24). Esimerkiksi *Mikael* kertoo kirjoittavansa tarinoita, joissa hän antaa äänen syrjään jääneille ja vaietuille. Hän haluaa myös nostaa esiin yhteiskunnan epäkohtia.

Monet muutkin korostavat, kuinka tärkeää on kertoa itselle merkityksellisistä aiheista. Kun työ kumpuaa omista arvoista, se antaa suunnan ja auttaa jaksamaan eteenpäin vuosia kestävässä projekteissa. Arvot toimivat ikään kuin moottorina, joka pitää yllä motivaatiota varsinkin vaikeina aikoina.

Arvopohja on tärkeä myös työyhteisöissä. Toimivan työilmapiirin perusta on rehellisyys, arvostus, luottamus, ystävällisyys ja rohkaiseva henki. Rehellisyys tarkoittaa sitä, ettei asioita piilotella, vaan asiat puhutaan ääneen ja yhteistyötä tukevalla tavalla. Toista arvostava asenne ja luottamus ruokkivat luovuutta ja hyvinvointia. Rohkaisevassa ja kannustavassa ilmapiirissä saa olla oma itsensä – keskeneräinen ja epätäydellinen.

Arvojen merkitys korostuu erityisesti kriisin ja muutoksen keskellä: ne tarjoavat kiinnepohdan ja suunnannäyttäjän, joiden avulla tekijät voivat tehdä valintoja, jotka tuntuvat merkityksellisiltä ja kestävilä, vaikka ulkoiset rakenteet horjuisivat.

-

5.4 Kyvyt ja kokemukset on erotettava toisistaan

Tulevaisuuden kuvissa jotkut käsikirjoittajista palaavat Mikaelin tavoin uransa aiempiin vaiheisiin. Kokemukset näyttäytyvät uudessa valossa, ja he katsovat itseään entistä armollisemmin.

Katariina, joka haastattelun aikana on kertonut tulleen lokeroiduksi laajan ja monipuolisen koulutuksensa vuoksi, oli aikaisemmin harmitellut: ”Monet ovat sanoneet, että miksi tuo ohjaa, kun se on tuottaja, miksi se tekee tätä ja tuota.” Nyt hän näkee asian toisin: ”Höpö höpö. Pois tuo ajatus, että osaisit muka liikaa! Oppiminen on hyvä asia. Mitä enemmän sä ymmärrät ja koet, sitä enemmän sä voit jakaa sitä eteenpäin. Mun täytyy antaa kirjoittajana yleisölle tunteita, ajatuksia ja hyviä kokemuksia. Ohjaajana yritän saada työryhmäni ja näyttelijäni loistamaan. Tää mun avoimuus ja uteliaisuus on kantanut ja kantaa mua. Miks mun pitäisi lopettaa se nyt?”

Ellen, joka kertoi menettäneensä uskon kykyihinsä, kun tuottaja mollasi hänen käsikirjoituksensa (mikä varasti myös ilon hänen elämänsä ensimmäisestä ensi-illasta) sanoo: ”Jos joskus kohtaisin sen kahdestaan tai luottamuksellisesti, niin mulla olisi kana kynittävänä sen kanssa. Mun tekisi mieli sanoa, että se, miten sä kohtelit mua, ei ollut reilua.” Kysyn, mitä se vapauttaisi *Ellenissä*. Hän vastaa: ”No, se toisi sellaisen oikeudenmukaisuuden tunteen. Se riittäisi mulle. Mun ei tarvitse ottaa tuollaista paskaa vastaan.” Ellen ei usko, että kohtaaminen saisi aikaan muutosta vastapuolella, mutta se muistuttaisi tätä ainakin oikeudenmukaisuudesta.

Tulevaisuudessaan *Ellen* näkee itsensä työstämässä projektia, jonka maailmankuva tuntuu omalta. ”Olisi aivan unelma saada tehdä kutkuttavaa, omalta tuntuva ja kiehtovaa projektia mukavien työkavereiden kanssa. Että olisi osa jotain kivaa jengiä”, *Ellen* kuvailee. Hän kokisi onnea, ja työ tuntuisi merkitykselliseltä. *Ellen* luottaisi prosessiin sekä omiin kykyihinsä ja vahvuuksiinsa. Itseluottamus näkyisi työn jäljessä. Hän pulppuaisi ideoita, energiaa, huumoria ja innostuneisuutta - joka tarttuisi muihinkin.

5.5 Vaatimus: Kohti parempia sopimuksia

Vaikka käsikirjoittajien asema on viime vuosien aikana parantunut, ammattikunnan arvostuksen puute nousee haastatteluissa esiin. Sopimusasioissa noudatetaan edelleen viidakon lakeja, varsinkin Suomessa. Työ on myös edelleen huonosti palkattua.

Tara sanoo: ”Se, että koko meidän ammattikunnalla on niin törkeän huono asema, on nöyryyttävää. Luulen, että tuottajat haluavat painaa meitä alas, koska me ollaan vastapuolella sopimusneuvotteluissa. Se, että ne ylistäisivät meitä on tavallaan kontraproduktiivista. Käsikirjoittajan pitäisi olla kuin mikäkin hiirulainen. Pikkuinen David ja Goliath.”

Koska käsikirjoitussopimukset ovat kahden osapuolen välisiä, käsikirjoittajat eivät voi vertailla niitä keskenään tai ideoida yhdessä parempia työehtoja. Tämä heikentää heidän asemaansa ja synnyttää vaikenemisen kulttuurin, jossa tärkeät keskustelut jäävät käymättä. Mikään ei muutu. Moni käsikirjoittaja ei uskalla tuoda esiin kokemiaan epäoikeudenmukaisuuksia tai ristiriitoja, koska pelkää avoimuuden vaarantavan uransa. Taustalla voi olla myös häpeää, joka nousee esiin, kun omaa asemaa vertaa muiden tilanteeseen. Tämä yhdistelmä estää avointa vuoropuhelua ja ylläpitää alan epäoikeudenmukaisia rakenteita.

Noora toteaa: ”Sopimusten tekeminen on absoluuttinen hirveys. Kenenkään ei pitäisi joustaa meidän alalla liikaa tekijänoikeuksista ja palkkioista, koska se vaikuttaa aina meihin kaikkiin. Aina verrataan tai vedotaan johonkin toiseen, että siinäkin projektissa joku teki näin halvalla. Jos me eletään pimeyden keskellä noiden sopimusten kanssa ja väännetään niitä yksin tietämättä muiden saamista palkkioista, kukaan meistä ei saa suositusten mukaisia palkkioita tai royaltysummia.”

Noora toivoisi suurempaa avoimuutta käsikirjoittajien keskuudessa, vaikka rahasta onkin vaikea puhua. ”Jos sinnittelemme sopimustemme kanssa yksin, omia etuja on paljon vaikeampi ajaa”, hän korostaa. Avoin keskustelu palkkioista ja ehdoista parantaisi käsikirjoittajien asemaa. Ikävää, jos käsikirjoitussopimus - jonka pitäisi tarjota ammatillista turvaa - muuttuu jakautumisen välineeksi. Avoimempi keskustelu palkkioista ja sopimusehdoista parantaisi *Nooran* mukaan koko ammattikunnan asemaa.

Hanna harmittelee, että käsikirjoittajat jäävät usein ilman todellista 'paybackia' – huomiota, kiitosta tai tuloja suhteessa panokseensa: ” Ei ole väliä, kuinka hyvää työtä teet, koska seuraavalla kaudella työt saattaa silti mennä jollekin toiselle, sille, joka tekee halvemmalla.” *Hanna* näkee itsensä lojaalina ja vastuullisena ammattilaisena, ja toivoo saavansa samanlaista arvostusta. Mutta alalla pelataan usein epärehellistä peliä. Raha on se, joka menee humanien arvojen edelle. *Hanna* ei ole koskaan pelännyt puolustaa oikeuksiaan. Mutta hän tietää, minkä hinnan siitä voi joutua maksamaan.

Janne kertoo tulleen ajan ja kokemuksensa myötä tarkemmaksi sopimusten suhteen. Reilut ehdot tuntuvat unohtuvan sieltä sopimuksen ekasta versiosta: ”Perustellaan sitä sillä tavalla, että tässä on meitä rahan jakajia niin monta ja näin, ja mä sanoin, ja niin, minä olen yksi heistä. Se on niinku periaatteellinen kysymys, että jos tässä tulee valtava hitti, kirjoittaja joutuu aina ottamaan sitä omaa riskiä ja käyttämään omaa aikaa väkisinkin”, *Janne* sanoo ja naurahtaa, todellisuudessa royalty-prosentteja on vaikea saada koska tuotantoyhtiöt eivät pääse useinkaan tuotoissa plussalle. Silti hän vaatii prosentit sopimuksiinsa.

Ellenin mielestä käsikirjoittajat tarvitsevat sopimuskoulutusta. Sopimukset ovat monimutkaisia, toisinaan löyhästi muotoiltuja ja monella tavalla tulkittavissa. Jos projekti on kiireinen, käsikirjoittajan on usein allekirjoitettava sopimus nopeasti, jolloin ehtojen huolelliseen läpikäymiseen ei jää riittävästi aikaa. *Ellen* sanoo: ”Se paradoksi on siinä, että saadaksesi hyvän sopimuksen, sinun täytyy olla turvassa, ettet tee huonoja siirtoja paineen alla.”

Suomessa käsikirjoittajien edunvalvontaa hoitaa SUNKLO, joka tarjoaa jäsenilleen sopimusneuvontaa, juristien apua sekä koulutuksia tekijänoikeus- ja sopimusasioista. Liitto ylläpitää myös ohjeistuksia ja malleja, joiden avulla jäsenet voivat turvata asemansa neuvotteluissa. Ruotsissa vastaavaa työtä tekee Dramatikerförbundet, joka tukee jäseniään juridisessa neuvonnassa, sopimusten tarkistuksessa ja neuvotteluissa sekä neuvoo myös vero- ja yhtiöasioissa. Se neuvottelee puitesopimuksia alan toimijoiden kanssa ja julkaisee krediittimanuaalin, joka takaa käsikirjoittajien näkyvyyden ja oikeudenmukaiset käytännöt tuotannoissa.

Työtilannetta kuormittaa, jos palkkioneuvottelut jatkuvat vielä työn jo alettua. Käsikirjoittajien tulisi saada työrauha, jotta he voisivat paneutua työhönsä täysipainoisesti. Kun sopimusasiat vievät huomiota, luovaan prosessiin on vaikea sukeltaa. Yhteistyön alkuun kasaantuvat jännitteet voivat heijastua myöhempisiin työvaiheisiin ja heikentää luovuutta, yhteistyötä ja hyvinvointia. Siksi sopimusten laatimiseen on varattava aikaa.

Haastateltavat nostavat esiin myös sen, että käsikirjoittajilla ja tuotantoyhtiöillä on toisinaan epäselvyyksiä hankkeen tavoitteista. Joskus valmiin käsikirjoituksen palautushetkellä paljastuu, että osapuolilla on ollut keskenään erilaiset visiot sisällöstä. Jo ennen sopimuksen laatimista olisi tärkeää istua alas kuuntelemaan toistensa näkemyksiä, tavoitteita ja toiveita. Avoin keskustelu varmistaa yhteisen lähtöviivan ja auttaa välttämään väärinkäsityksiä sekä erimielisyyksiä.

5.6 Kohti parempaa ja tasa-arvoisempaa yhteistyötä

Suurin osa haastateltavista korostaa tasa-arvoisemman yhteistyön tärkeyttä. Vaikka käsikirjoittaja on yksi teoksen tärkeimmistä taiteellisista vastuuhenkilöistä, hänellä on harvoin mahdollisuus vaikuttaa yhteiseen päätöksentekoon tuottajan ja ohjaajan rinnalla. Vaikka käsikirjoittaja tuntee parhaiten tarinan roolihahmot ja heidän psykologisen maailmansa, hän ei usein pääse esimerkiksi osallistumaan näyttelijöiden valintoihin tai keskustelemaan näyttelijöiden kanssa tarinamaailmasta. Jos käsikirjoittajan syvällistä ymmärrystä teoksesta ei oteta huomioon, teoksen laatu kärsii. On olennaista, että hankkeen taiteellista visiota ei muuteta ilman käsikirjoittajan suostumusta, jotta alkuperäinen visio säilyy.

Nooran mukaan käsikirjoittajilta odotetaan usein liiallista joustavuutta. Jos tekijä puolustaa kovalla työllä luomaansa maailmaa ja vastustaa esimerkiksi ohjaajan käsikirjoitukseen tekemiä muutoksia, hän saa helposti vaikean ihmisen maineen mikä voi puolestaan vaikeuttaa tulevien töiden saamista. Hän sanoo: "On niin epäkiitollista se, että sun yli ylikävellään. Sä hinkkaat ja mietit juttuja tosi pitkään ja sitten yhdessä illassa joku vaan päättää muuttaa kaiken."

Lauralla samankaltaisia pohdintoja. Hänen mukaansa hyvässä käsikirjoituksessa on jo maailmankuva. Sitä ei voi ”kaataa” teokseen jälkeensä, esimerkiksi tuottajan tai ohjaajan toimesta.

****

Osallistuin kymmenisen vuotta sitten Tukholmassa Dramatikerförbundetin järjestämään tilaisuuteen, jossa pohdittiin käsikirjoittajien asemaa ja keinoja sen parantamiseen. Tilaisuuteen osallistuneet puhujat (joiden nimet eivät ole valitettavasti jääneet mieleeni) korostivat, että käsikirjoittajien on otettava suurempi vastuu hyvinvoinnistaan ja työtilanteensa parantamisesta. Itsearvostus on muutoksen kivijalka.

Tähän päivään mennessä on ehtinyt tapahtua paljon, mutta silti alan hierarkkiset rakenteet elävät käsikirjoittajien mielissä. *Mark* myöntää, että hän on itsekin toivonut tuotantoyhtiön pelastavan hänet meneillään olevasta kriisistä. Mutta kaikilla on nyt jarrut päällä, ja tuotantoyhtiötkin taistelevat olemassaolonsa puolesta.

Mark pohtii: ”Tässä hierarkiassa tuntuu, että käsikirjoittajat ikäänkuin odottavat mitä mitä sieltä ylhäältä tipahtaa meille. Tuottajat ovat kuin peruskallio, mille tää koko systeemi on valettu. Tuottaja on se, joka on yhteydessä kanaviin ja hoitaa rahoitusta. Ja me ollaan kuitenkin ne, joita ilman ne eivät voisi tehdä mitään.”

6. KÄSIKIRJOITTAJIEN TSEMPIT KOLLEGOILLE!

”Jos pysyt pinnalla jotenkin taloudellisesti, niin nyt on aika kirjoittaa se juttu, mitä kukaan ei ole tilannut, mutta jonka olet aina halunnut tehdä.”

”Kriisi hajottaa, omat äänet kuuluvat ehkä parhaiten.”

”Tää kriisi voi olla hyvä asia, koska ihmiset rupeaa taistelemaan. Tulee anarkiaa. Ihmiset alkaa ehkä tekemään asioita eri tavalla, syntyy ideoita ja uusia mahdollisuuksia.”

”Älä ota tätä tätä tilannetta henkilökohtaisesti. Kysymys ei ole lahjojen tai taitojen puutteesta. Tää voi olla kausi, joka menee ohi. Silloin on ihan OK tehdä niitä asioita, joita selviytymiseen tarvitsee. Lahjakkuus ei mihinkään katoa, jos hetkeksi vaihtaa kurssia, päinvastoin. Se voi olla lisä ammattitaitoon.”

”Älä anna periksi!”

”Juhlista itseäsi kerran viikossa - tai ainakin kerran kuussa!

”Meitä tarvitaan nyt enemmän kuin koskaan. Koska maailma on nyt synkempi paikka, tarvitaan tarinoita, jotka vievät meidät yhteen. Tarinoita siitä, millaista on olla ihminen.”

”Taide kannattaa ja kannattelee.”

7. LOPPUPOHDINTA

Ryhtyessäni kirjoittamaan tätä raporttia opinnäytteeni pohjalta, en arvannut, kuinka tunteita herättävä prosessista tulisi. Työskentelin kahdessa roolissa – sekä aloittelevana ratkaisukeskeisenä lyhytterapeuttina että käsikirjoittajana – mikä toi omat haasteensa, erityisesti haastatteluja tehdessäni. Pyrkimykseni oli kohdata kollegani avoimella, ”eivätietävällä” asenteella, sillä opinnäytteeni oli määrä ilmentää ratkaisukeskeistä ja lyhytterapeuttista työtapaa. Elokuva- ja TV-alan kriisi koskettaa luonnollisesti myös minua ja monia kollegoitani, ihmisiä, joista on vuosien varrella tullut minulle myös läheisiä ystäviä. Minusta tuntui tärkeältä ottaa etäisyyttä omiin kokemuksiini, jotta en heijastaisi haastateltaviin omia tunteitani ja asenteitani tai ohjaisi keskustelua ennalta määrättyyn suuntaan. Toivon sydämestäni onnistuneeni pyrkimyksissäni. Toivon myös, että tekijät kokivat haastattelut puhdistavina ja voimaannuttavina! Itseäni ne koskettivat syvästi.

Rakkaat kollegat - lämmin kiitos teille kaikille!

Haastatteluissa nousi esiin, kuinka suuri tarve meillä käsikirjoittajilla on saada puhua kokemuksistamme ääneen. Alan kriisi on vaikea. Se herättää epätietoisuutta, surua, yksinäisyyttä, turhautuneisuutta, suuttumusta, väsymystä ja toisinaan jopa turhaa häpeää. Yllätyksekseni esiin nousseet tunteet eivät liittyneet pelkästään kriisiin – joka kuluneiden kuukausien aikana syventynyt yhä syvemmäksi kuiluksi – vaan lähes yhtä paljon tekijöiden menneisyydessä tapahtuneisiin asioihin. Siksi päätin antaa tilaa ”ensimmäiselle näytökselle”, jossa tarkastellaan uran merkittävimpiä käännekohtia. Aikajanan alkupuolisko kertoi, miten kokemukset ovat muovanneet tekijöiden ammatillista identiteettiä ja näkemyksiä alasta. Selviytymistarinat ovat mielenkiintoisia, koska ne kertovat tekijöiden kyvyistä, voimavaroista ja usein piilossa olevasta potentiaalista.

Käsikirjoittajina olemme melko hiljainen, yksin työskentelevä joukko, jolta odotetaan jaksamista voimiemme äärirajoille. Vaikka kokemusten jakaminen kollegoiden kesken voisi keventää oloa, vaikenemme herkästi kokemuksistamme. Jos mieli on apea, monet eivät välttämättä osallistu alan tilaisuuksiin. Ehkä alalla ajatellaan, että pärjätäkseen ja säilyttääkseen kasvonsa tekijän on esiinnyttävä ”haavoittumattomana” ja ”vahvana”?

Kuten aikaisemmin mainitsin, edesmennyt kollegani ja mentorini sanoi minulle kaksikymmentä vuotta sitten, että minun tulisi oppia pelaamaan ”shakkia”. Luulin hänen tarkoittaneen, että käsikirjoittajan on opittava punomaan juonia ja pelaamaan kovaa kovaa vastaan. Mutta luultavasti hän tarkoitti enemmänkin, että käsikirjoittajan olisi hyvä oppia ennakoimaan siirtojaan ja tulla tietoisiksi toimintansa vaikutuksista. Ennen kaikkea on opittava tuntemaan itsensä. Ja arvostamaan itseään. Koska käsikirjoittaja työskentelee useimmiten yksin, hän myös käsittelee yksin kaatuneita hankkeitaan, särkyneitä unelmiaan tai tiimissä syntyneitä konflikteja. Erilaiset näkökulmat ja ulospääsyt loistavat punaista poissaolollaan.

Olivatpa tilanteet millaisia tahansa, ne herättävät ihmisessä aina uskomuksia ja tulkintoja, jotka muokkaavat sitä tunnetilaa, jolla tilannetta käsitellään. Vaikka me kaikki tulkitsemme tilanteita yksilöllisesti, on mielemme altis virhearvioinneille ja virhetulkintoille. Negatiiviset tulkinnat ottavat herkästi vallan ja mieleemme voi ankkuroitua uskomuksia, jotka eivät ole edes totta (Ruutu, Putkisaari 122-124).

Toisinaan voimme myös kysyä: kenen ristiä kannamme?

Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että käsittelemättömät vastoinkäymiset saattavat jäädä nakertamaan tekijän ammatillista identiteettiä. Toisinaan ne muuttuvat jumeiksi, jotka estävät tekijää toteuttamasta kykyjään haluamallaan tavalla. Eräs haastatelluista totesi, että käsikirjoittajat syyllistävät herkästi itseään esimerkiksi hankkeiden kaatuessa. Tämä saattaa pitää paikkansa, sillä kirjoittaja käyttää raakamateriaalinaan omaa persoonaansa.

Lisäksi ammattikunnan asemassa on parantamisen varaa: usein otetaan vastaan se rooli, joka annetaan. On kuitenkin tärkeää pysähtyä miettimään, millaisen roolin itse haluaa ja mitä toimintatapoja voisi muuttaa oman tilanteensa parantamiseksi, sen sijaan että – Markin sanoja lainaten – odottaa “mitä ylhäältä tipahtaa”. Ilman käsikirjoitusta ei synny tuotantoja.

Haastattelujen perusteella on selvää, että käsikirjoittajan ja tuotantoyhtiön välinen yhteistyö kaipaava sekä rakenteellista kehittämistä että avoimempaa ja tasavertaisempaa dynamiikkaa. Käsikirjoittajien tulisi saada suurempaa arvostusta, näkyvyyttä sekä

vahvempaa asemaa taiteellisessa prosessissa. Moni kokee, että omat vaikutusmahdollisuudet jäävät usein rajallisiksi, vaikka käsikirjoitus on koko tuotannon perusta.

Raportissani tutkin käsikirjoittajien *kokemuksellista paikkaa* suhteessa elokuva- ja TV-alaan. Luova työ vaatii riittävää vapautta ja luottamusta omiin kykyihin. On uskottava hankkeen toteutumiseen sataprosenttisesti, vaikka projektien vieminen tuotantoon on vaikeaa. On yritettävä pitää luovaa energiaa yllä. Noustava pystyy kaatumisten jälkeen. Henkilökohtaisesti yllätyin siitä, kuinka suuri merkitys tuottajan antamalla tuella voi olla. Kun oma työni tuntui vaikealta ja uupumus painoi, tuottajani antoi tukensa ja rohkaisi jatkamaan. Sosiaalisella tuella on valtava merkitys työssä jaksamiseen ja itseluottamuksen säilyttämiseen. Koko työryhmän tulisi seisoa samalla puolella eikä jakautua vastakkaisiin asetelmiin.

Kasvatustieteen professori Howard Gardner on tutkinut menestystä. Hän sanoo, että yksilöiden menestys ei yleensä ole niinkään kiinni synnynnäisistä lahjoista kuin enemmänkin kyvystä hyödyntää omia voimavarojaan ja vahvoja puoliaan. On myös osattava kääntää vastoinkäymiset voitokseen. (Mattila, äänikirja, kappale: Menestyksen salaisuus). Kaikilla haastateltavista on Gardnerin mainitsemaa kolmea viisautta: kyky reflektoida, hyödyntää voimavaroja sekä vaihtaa näkökulmaa.

Kuten olin arvellutkin, käsikirjoittajat ovat todellisia selviytymisen mestareita! Heillä on ilmiömäinen kyky tarkastella asioita erilaisista näkökulmista, käyttää mielikuvitustaan ja ratkaista luovia ongelmia. Heillä on intohimoa, älyä, empatiaa, tahtoa sekä periksiantamattomuutta, paineensietokykyä, kärsivällisyyttä ja valtavasti rohkeutta! Heillä on myös hyvät sosiaaliset taidot ja kyky sitoutua pitkiin ja vaativiin työprosessihin.

Vaikka käsikirjoittajissa on valtavasti resilienssiä, on muistettava, että resilienssi seisoo monen jalan varassa. Kukaan ei jaksakaan yksin vaan selviytymiseen tarvitaan aina ihmisten välistä vuorovaikutusta ja ympäristön tukea (Lipponen, äänikirja, kappale: Vielä yksi (tärkeä!) näkökulma resilienssiin). Kuten *Maria* totesi, kukaan ei pärjää yksin. Tarvitsemme tukea valtiolta sekä poliitikkoja ajamaan etujamme.

Meidän on myös huolehdittava itsestämme. *Jannen* sanoin: Varjeltava maailmaamme. Ruokittava sitä taiteella, sosiaalisilla suhteilla, perheellä, ystävillä ja muilla plusmerkkisillä asioilla. Sillä peli on menetetty, jos liikumme omasta olemuksestamme pois.

Kuten *Katariina* totesi hienosti, vaikean ajan keskellä syntyy anarkiaa, joka haastaa vakiintuneita hierarkioita ja auttaa meitä löytämään vaihtoehtoisia tapoja tehdä taidetta.

Ja kuten *Maria* muistutti, nyt on tärkeää olla solidaarisia toisillemme. Tällä hetkellä tarvitsemme toisiamme enemmän kuin koskaan. Olen muuten pannut merkille, että Suomessa on tarjolla paljon enemmän tukea ja yhteisöllisyyttä kuin nykyisessä kotimaassani Ruotsissa. On tarjolla verkostoja, jotka tarjoavat vertaistukea sekä ammatillista kasvua tukevaa toimintaa. Täällä Ruotsissa meillä on paljon opittavaa!

Mieleeni nousee vielä tuo helmikuinen TV Drama Vision-konferenssi 2024, joka antoi alkusysäyksen opinnäytteelleni ja sen pohjalta syntyneelle raportilleni. Käsikirjoittajien antama panos elokuva- ja TV-alalle on merkittävä. Alaa ei voi elvyttää, elleivät käsikirjoittajat nouse lavalle yhdessä muiden kanssa.

Eläköön kollegat!

Tukholmassa 10.3. 2025

Kirsi Vikman

Lähteet

Bandura Albert. Self-Efficacy: The Exercise of Control (W.H. Freeman and Company, 1997)

De Jong Peter., Kim Berg Insoo. Interviewing for Solutions. Ratkaisukeskeisen psykoterapian perusteos (Wadsworth, a Cengage Learning Company, 2008)

De Shazer & Dolan, sammanfattning kapitel 1-2 (2007). More than Miracles: The State of the Art of Solution-Focused Brief Therapy. Routledge

Deci, E. L., & Ryan, R. M. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. New York: Plenum 1985

Deci, E. L., & Ryan, R. M. The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. Psychological Inquiry, 2000

Dolan Yvonne M. One Small Step: Moving Beyond Trauma and Therapy to a Life of Joy”(Authors Choice Press, 2000)

Harvey Ratner., Evan George., Chris Iveson. Solution Focused Brief Therapy: 100 Key Points and Techniques”(Routledge 2012)

Kanninen., Uusitalo-Arola. Lyhytetarpeuttinen työote (PS-kustannus, 2015)

Lipponen Kriise, Resilienssi arjessa (Duodecim, 2020)

Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. Psychological Review, 50(4).

Maslow, A. H. Motivation and Personality (Harper, 1954)

Mattila Antti. Ratkaisu: Ajattele toisin (WSOY, 2020)

Mieli ry, internet

Pietikäinen Arto. Vahvana omana itsenä – Tunteet kehityksen ytimessä (WSOY, 2020)

Ruutu, Sirkka., Putkisaari Hilikka. Toipumisorientaatio ja ratkaisukeskeisyys lyhytterapiassa (Duodecim, 2003)

Russ Harris: Happiness Trap. 2. painos. Trumpeter; Exisle Publishing Limited, s. 23-24

Stepbystep Koulutukset, lyhytterapia koulutus, oppimateriaaleja 2023-2025

Tevanlinna Anu. Muutos mielessä (Atena Kustannus, 2022)

Weston Anthony. A Rulebook for Arguments, 4th edition, “Problems should be taken as opportunities for thinking.” (Hackett Publishing, 2007)